

การพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแบบยั่งยืน

โดย

ระพี สาคริก

หากสามารถมองเห็นภาพชีวิตคนได้ถึงสัจธรรมอย่างครบถ้วนและลึกซึ้ง อีกทั้งมองเห็นโครงสร้างซึ่งเป็นพื้นฐานรองรับสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏเป็นองค์ประกอบอย่างสานถึงซึ่งกันและกันเป็นหนึ่งเดียว น่าจะช่วยให้เข้าใจได้ชัดเจนว่า เศรษฐกิจและสังคม รวมถึงสรรพสิ่งอื่น ๆ ซึ่งมีการหลอมรวมมาพิจารณากันในสังคม ล้วนมีเหตุอยู่ในรากฐานจิตใจคน และเป็นผลจากพฤติกรรมของคน หรืออีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า หากมองที่รูปแบบซึ่งปรากฏเห็นได้ในแต่ละช่วง ล้วนเป็นเพียงปลายเหตุเท่านั้น

ดังนั้น ถ้าเราแต่ละคนสามารถหยั่งรู้ได้ถึงความจริงของสิ่งเหล่านี้คงเห็นต่อไปอีกว่า การพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมซึ่ง เริ่มต้นจากสิ่งที่คิดว่าคือ เรื่องราวของ เศรษฐกิจหรือสังคม ล้วนถือเป็นการเริ่มต้นจากสิ่งซึ่งเป็นเพียงเครื่องมือหรือเปลือกนอก โดยเหตุที่คนหวังว่าหากนำมาใช้ประกอบการปฏิบัติจะนำมาซึ่งผลสำเร็จทาง เศรษฐกิจและสังคม แต่กลับส่งผลทำให้ยึดติดอยู่กับมัน กลายเป็นเงื่อนไขปิดกั้นวิถีทางอื่นจะนำไปสู่สิ่งที่ เป็นของจริง แม้ผลซึ่งเกิดขึ้นแก่สังคมในระยะสั้นอาจเห็นเป็นภาพที่สวยงามให้หน้ามาอ้างได้ แต่ในระยะยาวหากรอต่อไปเพื่อให้มันไปถึงความจริง ถ้าไม่เข้าข้างตัวเองเพราะมีภาวะยึดติดอยู่ในรากฐานคงต้องยอมรับว่า กลับส่งผลทำให้สังคมและเศรษฐกิจต้องทรุดโทรมลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่งผลสัมพันธ์ถึงความเสื่อมโทรมในรากฐานจิตใจคนท้องถิ่น อันควรถือว่าเป็นพิษเป็นภัยที่ร้ายแรงที่สุด

อนึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า ภาพการเปลี่ยนแปลงบนพื้นฐานของเหตุและผลดังกล่าว ปรากฏเด่นชัดมากกว่า จากสังคมที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์เป็นพื้นฐานรองรับ ซึ่งหากมองจากมุมมองนี้ควรถือว่าคนท้องถิ่นน่าจะมีโอกาสดีกว่า เพราะโดยธรรมชาติย่อมมีสิทธิเป็นเจ้าของ และมีโอกาสเหนือกว่าในการนำมาใช้ประโยชน์หากมีการร่วมมือร่วมความคิดกันจัดการอย่างอิสระ อนึ่ง การมีโอกาสนำมาใช้ประโยชน์ ย่อมส่งผลสร้างจิตสำนึกร่วมกันที่จะอนุรักษ์พื้นฐานไว้อย่างเป็นวัฏจักร แต่กลับพบว่าชีวิตแต่ละคนจำต้องประสบกับภาวะสูญเสียซึ่งไม่เพียงด้านรูปวัตถุ หากถึงรากฐานจิตใจอันถือเป็นที่สุดแล้ว

ด้วยเหตุนี้เอง เราคงมุ่งมองแต่เพียงทรัพยากรธรรมชาติในด้านที่เป็นกายภาพ ซึ่งหมายถึงสินแร่ต่าง ๆ และชีวภาพซึ่งหมายถึงพืชพรรณธรรมชาติและสัตว์ป่า ที่มีภัยพิบัติมากล่าวเน้นถึงความหลากหลาย อันเป็นการมองด้วยทรรศนะที่ตื้นเขินคงไม่ได้ถ้ายังสามารถเข้าใจว่า การนำสิ่งเหล่านี้มาพิจารณาถึงเพราะมีคนเป็นเหตุเป็นผลจึงน่าจะมองได้ลึกซึ้งยิ่งกว่านั้นว่า คุณภาพชีวิตคน ซึ่งควรมีโอกาสและวิถีทางที่เติบโตที่มุ่งสู่ความเป็นมนุษย์อย่างพร้อมมูลยิ่งขึ้นบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งหมายถึงการเจริญด้วยแนวคิดที่มั่นคงอยู่บนฐานสัจจะและนำสู่การคิดได้คือสัจจะยิ่งขึ้น สำหรับใช้หาทางออกด้วยตนเองหลังจากพบกับปัญหาต่าง ๆ ได้คล่องตัวยิ่งขึ้นโดยไม่ได้อิงเดินตามกันคนอื่น ซึ่งทำให้ต้องตกเป็นเหยื่อระบบ เศรษฐกิจและสังคมซึ่งถูกสร้างไว้อย่างเป็นธรรมชาติ ดังที่อุดมการณ์และเป้าหมายการจัดการศึกษาได้ประกาศไว้ แต่ตามสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบันกลับทำให้รู้สึกเสมือนว่าเป็นเพียงการพูดแต่ปาก

เมื่อกล่าวมาถึงช่วงนี้ ทำให้นึกถึงบทความเรื่องหนึ่งซึ่งผู้เขียนได้เขียนไว้เมื่อไม่นานเป็นมาในหัวข้อเรื่องว่า อีสภาพในการมองเห็นตลาดของเกษตรกรไทย ซึ่งน่าจะสะท้อนภาพผลที่ปรากฏแก่สังคมไทยชัดเจนพอสมควร และสภาพการจัดการศึกษาเท่าที่เป็นมาแล้วจนถึงปัจจุบันก็ยังไม่สะท้อนวิสัยที่สามารถล่วงเข้าไปถึงปัญหาซึ่งปรากฏอยู่ในรากฐานคน หากกลับห่างออกไปมากยิ่งขึ้น เพราะยังคิดที่ยิ่งห่างจากรากฐานจริงซึ่งปรากฏอยู่ในตัวเองออกไปทุกขณะ

ภาวะสูญเสียดังกล่าวเท่าที่เป็นมาแล้วอย่างต่อเนือง และสะท้อนภาพพฤติกรรมของคนในสังคมออกมาปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้นในสายตาคบคูลในกลุ่มที่ยัง เข้าถึงและ เห็นได้ น่าจะเกิดจากเหตุปัจจัยที่ เข้าไปแฝงเป็น เงื่อนไข้อยู่ในรากฐานการศึกษาของแต่ละคนอย่างลึกซึ้งจนเป็นธรรมชาติและกลายเป็นคนส่วนใหญ่ในระบบการจัดการ อีกทั้งในมมกลับ ระบบการจัดการก็ได้รับการปรับเปลี่ยนรูปลักษณะและโครงสร้างตัวเองมา เลือ่อำนวยให้มีมารับเอาคนที่ มีลักษณะและโครงสร้างแนวคิดดังกล่าว เข้าสู่อำนาจอีกทางหนึ่งอย่างเป็นธรรมชาติ

ผลที่ปรากฏในช่วงหลัง ๆ จึงสะท้อนภาพให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นว่า แนวคิดคนส่วนใหญ่มีทิศทาง การเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นชัดยิ่งขึ้นว่า ยังได้รับการศึกษาจากด้านการจัดการ และมีตำแหน่งหน้าที่การงานอีกทั้งมีโอกาสได้อ่านสูงชัน กลับยิ่งมองภาพการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม ด้วยความเข้าใจที่มุ่งเน้น ไปยังสิ่งซึ่งเป็น เครื่องมือและอุปกรณ์ที่เป็น เพียงส่วนปรุงแต่งหรือสิ่งสมมุติ ซึ่งปรากฏเปลี่ยนแปลงไปบนพื้นฐานที่ปราศจากตัวตน ทำให้การคาดการณ์ต่าง ๆ ต้องประสบกับความล้มเหลวเป็นส่วนใหญ่ โดยที่ขาดรากฐานการมองเห็นถึงสังขรณ์ของชีวิตคน ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญที่สุด

ดังจะพบกับภาพที่ปรากฏเห็นได้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งสะท้อนทั้งแนวคิดและพฤติกรรมที่อ่านได้ว่า มีเหตุและผลสืบเนื่องมาจากภาวะยึดติดซึ่งเกิดจากอิทธิพล เงื่อนไข้อยู่ในค่านิยมที่ เข้าไปแฝงอยู่ในรากฐานจิตใจของแต่ละคนอย่างชัดเจน เมื่อมีโอกาสนำปัญหา เศรษฐกิจมาพิจารณาและแสดงออก มักมีแนวโน้มสูงมากที่จะสะท้อนให้เห็นถึงการนำเอาเงินและวัตถุเน้นด้านปริมาณมาเป็น เครื่องมืออ้าง ซึ่งถือเป็นวิถีทางที่ห่างจากรากฐานจริงของคนและความเป็นเหตุที่แท้จริงของผลสำเร็จในการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม ยิ่งขึ้นไปอีก

อนึ่ง บนพื้นฐานความจริง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ร่วมวิถีการเปลี่ยนแปลงกับมนุษย์แต่ละคนแม้ เพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง ล้วนมีกระแสสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเป็นธรรมชาติ ซึ่งไม่เพียงด้านรูปวัตถุหากสำคัญกว่าคือปรากฏการณ์เปลี่ยนแปลงในด้านจิตใจและความคิด ดังนั้นถ้าบุคคลใดบุคคลใดดำรงชีวิตอยู่อย่างไม่ปล่อยให้สิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏเห็นได้สัมผัสได้ผ่านพ้นตนไปเฉย ๆ อย่งไรก็ตามความหมาย โดยที่เห็นว่า ไม่ว่าจะเรื่องใดและเรื่องเล็กเรื่องใหญ่ต่างสานถึงสังขรณ์เดียวกันหมด จึงมีคุณค่าเท่าเทียมกัน จึงควรให้ความสนใจเก็บมาคิดเพื่อค้นหาความจริง และอีกด้านหนึ่งมีการนำแนวคิดความเชื่อในสังขรณ์ซึ่งปรากฏอยู่ในรากฐานตนเองลงปฏิบัติอย่างต่อเนืองกันเป็นธรรมชาติ ย่อมปรากฏกระแสและทิศทางเปลี่ยนแปลงภายในรากฐานจิตใจตนเองที่หยั่งรากลงลึกซึ่งถึงเหตุและผลยิ่งขึ้น

อีกทั้งในมมกลับ ย่อมทวนกลับออกมากำหนดวิธีปฏิบัติที่มีรูปลักษณะและทิศทางสอดคล้องกันกับเหตุผลมั่นคง ยิ่งยืนยิ่งขึ้น ซึ่งหวังได้อย่างจริงจิงว่าจะสามารถนำความสำเร็จมาสู่การพัฒนาทั้งในด้าน เศรษฐกิจและสังคม โดยที่ไม่ก่อให้เกิดเหตุเดือดร้อนทั้งแก่สังคมและบุคคลอื่น

จากเนื้อหาสาระเท่าที่ชี้แจงเหตุผลมาแล้วทั้งหมด สำหรับบุคคลผู้ซึ่งมีรากฐานอิสระพอสมควร โดยที่ไม่ถูกอิทธิพลรูปวัตถุครอบงำจนเกินไปนัก น่าจะช่วยให้สามารถสรุปถึงเหตุและผลด้วยตนเองได้ว่า การพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมที่มุ่งสู่ความมั่นคงยั่งยืนเป็นเป้าหมายหลัก จำเป็นต้องเน้นการพัฒนาทรัพยากรคนให้มีคุณภาพ ซึ่งคงไม่หมายถึงคุณภาพในด้านรูปวัตถุอีกเช่นกัน หากเน้นอิสระภาพในด้านความคิดโดยที่ไม่ยึดติดอยู่กับกรอบของรูปแบบทำให้เกิดภาวะคับแคบ ซึ่งความคิดลักษณะนี้จะกำหนดตัวเองให้ต้อง เคารพตามกันคนอื่น จึงตกเป็นทาสภายในระบบและโครงสร้าง เศรษฐกิจและสังคมซึ่งชนต่างถิ่นเป็นฝ่ายกำหนดโดยปริยาย ดังเช่นที่สังคมไทย แม้สังคมประเทศอื่นซึ่งตั้งอยู่ในสภาพภูมิศาสตร์ที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ได้ เติบโตเป็นความจริงมาแล้วจนถึงปัจจุบัน

หากทวนกลับมาพิจารณา เริ่มต้นจากตัวเราเองก่อนอื่น โดยเหตุและผล การพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งควรถือว่ารากฐานความคิดคนเป็นเหตุปัจจัยนำสู่ความสำเร็จและมีโอกาสช่วยให้บังเกิดความมั่นคงยั่งยืน แต่เท่าที่-

-เป็นมาแล้ว กลับ ซาการเน้นความสำคัญของจิตวิญญาณซึ่งเป็นสัจธรรมพื้นฐานชีวิตคนโดยเฉพาะคนที่หลงอิน หากเข้าไปเน้นทรัพย์สินเงินทองและรูปวัตถุ แม้บางครั้งมีการคิดถึงด้านจิตวิญญาณแต่ถ้ามองใกล้ก็มักพบว่า มีการนำเอาพื้นฐานด้านรูปวัตถุมาแฝงไว้เป็นเงื่อนไขรองรับ และเมื่อไม่เจตนาแต่ก็เกิดเพราะการรู้ได้ไม่ลึกซึ้งถึง

จึงส่งผลให้สังคมปัจจุบันต้องเผชิญกับปัญหาที่สะท้อนกลับมากกระทบตัวเองหนักหน่วงยิ่งขึ้นเป็นลำดับ สำหรับ คนซึ่งดำรงชีวิตอยู่ในเมือง สิ่งซึ่งสัมผัสได้ใกล้ตัวที่สุดซึ่งใคร่ขอหยิบยกมากล่าวเป็นตัวอย่างก็คือ ปัญหาการจราจร คึกคัก และ ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากชุมชนแออัด เช่นเป็นแหล่งเพาะเชื้ออาชญากรรมและโรคร้ายไข้เจ็บ ซึ่ง-จริง ๆ แล้วหากมองที่รูปแบบของแต่ละปัญหาจากรากฐานการมองที่อิสระในระดับหนึ่งน่าจะเห็นว่า แต่ละลักษณะ ของปัญหา ต่างก็เป็นเพียงชิ้นส่วนหนึ่งของความหลากหลายภายในกระบวนการ ซึ่งในอนาคตน่าจะมีแนวโน้มเกิด ปัญหาลักษณะใหม่กว่าคิดความยาก ทำให้ทั้งกระบวนการมีพลังกตัญญูภาวะจิตใจคนในสังคมเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

แต่คนที่รากฐานตนเองตกอยู่ภายใต้กระแสอิทธิพลจากรูปวัตถุ ย่อมมองปัญหาต่าง ๆ อย่างซาการสานสัมพันธ์ถึงซึ่งกันและกัน หากเห็นภาพแยกกันเป็นเอกเทศ เมื่อมีโอกาสปฏิบัติก็มุ่งลงไปแก้ไขเพียงภายในกรอบรูปแบบของเรื่องนั้น ๆ และในที่ลึกก็พบว่าทำอะไรไม่ได้แต่กลับทำให้กระแสที่ส่งสมปัญหาทวีความรุนแรงภายในตัวเองเพิ่มขึ้นบนพื้นฐานวัฏจักรเก่า ส่วนคนในชนบทที่ยังคงละทิ้งอุดมการณ์งานอาชีพซึ่งได้แก่การเกษตรกรรมที่ถือเป็นมาคคกททคจากบรรพบุรุษมาช้านาน เพื่ออพยพเข้ากรุงบนพื้นฐานความรู้สึกละเลาะเป็นค่านิยมลึกซึ้งยิ่งขึ้น เพื่อหวังแสวงหาเงินมาใช้ปรุงเปรอความสบายให้แก่ตัวเอง ซึ่งจำเป็นต้องนำมาจ่ายซื้อหาเทคโนโลยีอันเป็นเพียงสิ่งปรุงแต่งผิวเผิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งดังกล่าวมีพื้นฐานความจริงซึ่งคนที่มีใช้ตัวเองซึ่งสืบสานกระแสผลประโยชน์ในด้านรูปวัตถุสัมพันธ์ถึงพื้นฐานซึ่งอยู่ในต่างดินต่างแดน และแน่นอนที่สุดเมื่อรากฐานจิตใจถูกทำลายย่อมส่งผลทำลายจิตสำนึกกับผิดชอบอันถือเป็นหน้าที่ของมนุษย์แต่ละคนที่เกิดมา

สิ่งดังกล่าวเป็นเพียงกรณีหนึ่งซึ่งหยิบยกมากล่าวเพื่อหวังค้นหาความจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เน้นที่ประเด็น ปัญหาซึ่งเกิดจากคน และสืบเนื่องมาจากรากฐานความเป็นคนต้องถูกทำลาย เราคงกล่าวในขั้นนี้ว่า คนซึ่งรากฐานตนเองถูกอิทธิพลจากกระแสการเปลี่ยนแปลงในด้านรูปวัตถุซึ่งมีคนจากอีกชีวิตหนึ่งเป็นฝ่ายกำหนดทำลาย ทำให้มองข้ามสิ่งที่ยึดมั่นชาติได้มอบให้มาแต่กำเนิดแล้ว ซึ่งควรถือเป็นสัจธรรมพื้นฐานที่แท้จริงของแต่ละคน ทำให้คุณค่าชีวิตแต่ละคนซึ่งตกเข้าไปอยู่ในวังวนกระแสต้องสูญเสียหนักขึ้นและโดยหลักธรรมย่อมไม่มีใครอื่นช่วยได้

อนึ่งในเมื่อคนที่อยู่รวม ๆ กันย่อมปรากฏหลากหลายเป็นธรรมชาติ ย่อมมีบุคคลที่เข้าไม่ถึงและยังคงคิดว่าตนสามารถช่วยได้แม้คู้ว่า แก่ปัญหาสิ่งนั้นได้สิ่งนั้นได้ แต่ถ้ามองอีกด้านหนึ่งพบว่ายังไม่อาจช่วยให้รากฐานตนเองหลุดพ้นจากโง่แห่งเงื่อนไขที่เข้าไปแฝงอยู่ในจิตใจตัวเองและมีสภาพเป็นวัฏจักรซึ่งร้อยถึงกันเป็นลูกโหว่ให้หลุดพ้นออกมาอย่างเป็นขั้นตอนตามเหตุและผลได้ สิ่งซึ่งแสดงออกย่อมมีสภาพที่ไม่ผิดไปจากสิ่งดังกล่าวกันก็คือ โฆษณาชวนเชื่อ ดังเช่นคำปรารภอันถือเป็นสัจธรรมซึ่งปรากฏจากการปฏิบัติและการกล่าวโดยคนในอดีตว่า บุคคลผู้รู้ซึ่งจริงย่อมไม่พูดโอ้อวดแต่มีความอ่อนน้อมต่อมคน แม้หากกล่าวก็มักมุ่งไปในด้านการให้กำลังใจ กับอีกด้านหนึ่งคือการหวังคั่งและที่แนะให้มองถึงสิ่งซึ่งเป็นเหตุและผล แต่ก็ไม่นำมาใส่ใจกับการแสดงออกจกบุคคลอื่น

สื่อกับการพัฒนา

หากเข้าใจได้ถึงความจริงว่า มนุษย์แต่ละคนที่เกิดมา จำเป็นต้องดำเนินชีวิตร่วมกันและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จะพบว่า "สื่อ" ถือเป็นส่วนหนึ่งซึ่งธรรมชาติได้ให้ไว้โดยถือเป็นส่วนหนึ่งในองค์ประกอบของการดำเนินชีวิตระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ อีกทั้งยังมีเหตุมีผลสู่การรู้สรรพสิ่งต่าง ๆ ซึ่งสัมพันธ์ถึงวิถีชีวิตตนเองและเพื่อนมนุษย์ด้วย ทั้งนี้และทั้งนั้นเป้าหมายสำคัญของกระบวนการชีวิตและสื่อซึ่งควรเห็นชัดก็คือ วิถีทางที่สานถึงสานดีสุขของมวลมนุษยน์นั่นเอง

ทุกวันนี้มักมีการเขียนการพูดกันในที่ต่าง ๆ ว่า ยุคนี้เป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร แต่ในสภาพพื้นฐานสังคมไทย ซึ่งมีอิทธิพลรูปวัตถุเข้าไปครอบงำทำให้ยึดติดอยู่กับด้านวัตถุของสิ่งต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง ทำให้นามวิเคราะหาค้นหาความจริงแล้ว เชื่อว่า ส่วนใหญ่น่าจะเป็นพฤติกรรมตามกระแสไปเรื่อย ๆ อย่างขาดการสะอึกสะอื้นเพื่อค้นหาเหตุผลได้ด้วยตนเอง จึงน่าจะเป็นเพียงภาษาซึ่งนำมาใช้เป็นเครื่องประดับให้การแสดงออกแลดูสวยงามอย่างที่เรียกกันว่า ภาษาดอกไม้ ซึ่งหลังจากเบ่งบานแล้วก็เหี่ยวเฉาไปอย่างไร้ความหมาย หรือไม่ก็ต้องการนำมาใช้เป็นเครื่องมือข้ออ้างเพื่อหวังสืบสานกระแสชนทิศาทางเดิมต่อไปสู่การสร้างรูปวัตถุที่หลากหลายยิ่งขึ้น เพื่อสนองกิเลสแห่งตน

บนฐานสังคมซึ่งรากฐานคนส่วนใหญ่รับเอาอิทธิพลรูปวัตถุเข้าไปครอบงำจนเห็นอตน เมื่อกล่าวถึง "สื่อ" จึงมักมีแนวโน้มความรู้สึกที่มุ่งมองไปยัง สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ โทรทัศน์ โทรสาร กระทั่งดาวเทียมและสิ่งซึ่งภาษาต่างถิ่นเรียกว่า อินเทอร์เน็ต และยังเชื่อว่าบนวิถีทางซึ่งมุ่งออกจากตัวเอง คงตกอยู่ในสภาพที่ตามกระแสรูปแบบซึ่งได้รับการกำหนดไว้ให้สร้างอิทธิพลเหนือกว่าอย่างไม่มียอมหยุด กับอีกด้านหนึ่งก็มีข้ออ้างปรากฏออกมาเป็นธรรมดาว่า ถ้าไม่รีบก้าวไปข้างหน้า เราคงตามเขาไม่ทัน ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวได้เข้ามามีอิทธิพลเหนือสังคมไทยและคำพูดดังกล่าว เราก็ได้ยินกันมาแล้วเป็นครั้งคราว เพียงในช่วงหลัง ๆ ปรากฏบ่อยครั้งยิ่งขึ้นเท่านั้น

หากบุคคลใดยังคงสามารถทวนกลับไปพิจารณาถึงอดีตเริ่มต้นจากชีวิตตนเองเท่าที่เป็นมาแล้ว ซึ่งย่อมส่งผลให้เกิด การเจริญสติภายในรากฐาน น่าจะเข้าใจได้ไม่ยากว่า การพัฒนาในอดีตที่มุ่งเน้นด้านรูปวัตถุ เร็วถึงขั้นจนเกินสมดุลระหว่างเหตุและผล ทำให้ชีวิตคนท้องถิ่นหรือคนไทยเองซึ่งควรจะมีความเป็นไทยอยู่ในรากฐาน จำต้องหลุดจากการพึ่งตนเองลึกซึ้งยิ่งขึ้น หรืออาจเรียกว่า ขาดความเป็นตัวของตัวเองซึ่งควรมั่นคงอยู่กับการรู้เหตุรู้ผล หรืออาจกล่าวได้ว่า ขาดความมั่นคงอยู่กับสัจจะ

หากมองภาพรวมของชีวิตแต่ละคนและเห็นถึงความสำคัญของรากฐานจิตใจได้ชัดเจน น่าจะเข้าใจถึงในขั้นต้นว่า มีทั้งสิ่งที่อยู่ภายในและภายนอก สำหรับสิ่งซึ่งอยู่ภายในได้แก่จิตใจ ส่วนสิ่งที่อยู่ภายนอกได้แก่ สิ่งแวดล้อม ซึ่งมีสรรพสิ่งอื่น ๆ รวมถึงเพื่อนมนุษย์ โดยเหตุที่มีส่วนต่าง ๆ จากกายตัวเองและพฤติกรรมเป็นสื่อธรรมชาติ หากหยิ่งรู้ได้ถึงซึ่งอยู่ร่วมกันและสัมพันธ์ถึงซึ่งกันและกันอย่างมีโครงสร้างและเป็นระบบโดยมีการยึดกันไว้ด้วยเหตุและผล เราคงไม่มองแต่เพียงว่า สิ่งที่อยู่ภายในกับภายนอกเราแต่ละคนควรมีสัมดุลระหว่างกันและกัน เท่านั้น หากคงเข้าใจได้ลึกซึ้งกว่านั้นว่า สิ่งซึ่งอยู่ภายในคือรากฐานของเงื่อนไขที่กำหนดสมดุล ซึ่งเรียกกันว่า ความมีเหตุมีผล หรือ ความพอคี่พองาม

ถ้าเข้าใจถึงความจริงแล้วว่า กายซึ่งปรากฏอยู่ท่ามกลางความหลากหลายด้วยรูปลักษณะของเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องกันเป็นกระแสและจำเป็นต้องสัมผัสถึงสิ่งดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น จึงควรเข้าใจและยอมรับว่า สื่อธรรมชาติกับบทบาทของสิ่งเหล่านั้นล้วนได้มาจากธรรมชาติจึงควรถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเอง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า เป้าหมายของสื่อที่น่าจะมีสองด้านคือ เพื่อการเรียนรู้และหวังนำไปใช้พัฒนาคุณภาพรากฐานตัวเอง กับอีกด้านหนึ่งเพื่อถ่ายทอดความรู้สู่เพื่อนมนุษย์ได้โดยอิสระยิ่งขึ้น

หากขาดการหยิ่งรู้ได้ลึกซึ้งถึงความหมายของสื่อธรรมชาติซึ่งถือเป็นสัจธรรมชีวิตแต่ละคน ย่อมมุ่งข้ามไปมองที่สื่อซึ่งผลิตขึ้นจากอิทธิพลกิเลสของคน ดังจะพบกับภาพการเปลี่ยนแปลงแม้จากวิทยุมาสู่โทรทัศน์ กระทั่งดาวเทียมและคงไม่หยุดเพียงแค่นั้น ซึ่งจากภาวะขาดรากฐานจริงดังกล่าวย่อมกำหนดวิถีทางที่นำไปใช้เป็นเครื่องมือทำลายเพื่อนมนุษย์และสังคมซึ่งยังคงตกอยู่ในสภาพที่ด้อยกว่าอย่างขาดความรับผิดชอบ และคนในกลุ่มซึ่งตกอยู่ในสภาพที่เหนือกว่าด้วยอิทธิพลอำนาจวัตถุเป็นส่วนใหญ่ที่ขาดการรู้สึกได้ลึกซึ้งถึงผิดชอบชั่วดีที่แท้จริง ทำให้คงเชื่อว่าสิ่งซึ่งตนคิดและนำไปปฏิบัติคือวิถีทางนำสู่การสร้างสรรค์

ทั้งนี้และทั้งนั้น ลงมีกิเลสเป็นเงื่อนไขเข้าไปแฝงเป็นธรรมชาติอยู่ในรากฐาน ย่อมเกิดภาวะบิถันมิให้ของ-

จริงซึ่งมีอยู่แล้วในตนเองมีโอกาสปรากฏออกมาอย่างอิสระ หากเต็มไปด้วยข้ออ้างลักษณะต่าง ๆ ซึ่งมุ่งเน้นไปยังเงื่อนไขที่ปรากฏหลากหลายอยู่ภายนอกตัวเองเป็นปัจจัยสำคัญ เช่นการโทษคนอื่นสิ่งอื่น สู้แล้วแต่ว่าสิ่งใดจะเข้ามาปรากฏอยู่ในสายตาคนและคนทั่วไปในช่วงนั้น ๆ

ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นปัญหา มีเหตุมีผลสืบเนื่องมาจากเงื่อนไขที่อยู่ในรากฐานจิตใจคน ภายในกระบวนการขององค์ประกอบอันดีเป็นสังขารของชีวิตคนมีร่างกายและจิตใจสัมพันธ์ถึงซึ่งกันและกัน อีกทั้งมีเหตุมีผลสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมเป็นวัฏจักรทั้งสองทิศทางอย่างอิสระ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นคนด้วยตนเอง การสื่อถึงกันระหว่างสองด้านจึงเป็นสิ่งที่กำหนดโดยหลักธรรมชาติ อนึ่งหากนำเอาสื่อซึ่งปรากฏเป็นสังขารอยู่ในระบบชีวิตแต่ละคนมาลำดับความสำคัญตามขั้นตอนของเหตุและผลน่าจะเห็นว่า **การปฏิบัติซึ่งได้รับการกำหนดรูปลักษณะของวิธีการและทิศทางจากรากฐานความรู้สึกรู้สึกนึกคิดตนเองถือเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก** ส่วนการเขียนการพูด นับเป็นเรื่องห่างจากรากฐานมากกว่า จึงมีความสำคัญรองลงมาตามลำดับเหตุและผล

การปฏิบัติจึงถือเป็นสังขารชาติในระดับพื้นฐาน เนื่องจากสามารถถ่ายทอด กระแสความรู้สึกรู้สึกจากใจ-ฝ่ายหนึ่งถึงใจอีกฝ่ายหนึ่งได้อย่างลึกซึ้ง ดังจะพบกับคำปรารภจากเยาวชนบางคนผู้มีรากฐานจิตใจละเอียดและลึกซึ้งถึงระดับหนึ่งซึ่งกล่าวจากความรูสึกว่า **เมื่อมีโอกาสสัมผัสกับพฤติกรรมที่ผู้ใหญ่บางคนแสดงออกอย่างเป็นธรรมชาติ แม้ไม่ได้พูดออกมาก็ยังรู้สึกอบอุ่นและศรัทธาอย่างลึกซึ้ง** แต่ก็มักนึกถึงจากอีกด้านหนึ่งว่า ถ้าผู้รู้สึกดังกล่าวขาดความลึกซึ้งในรากฐานตนเอง อาจตกเป็นเหยื่อคนซึ่งซึ่งสะท้อนภาพพฤติกรรมที่แสดงออกเพียงผิวเผินได้ไม่ยาก เช่นกัน ซึ่งทั้งนี้และทั้งนั้นคงต้องมองถึงทุกส่วนอันเป็นองค์ประกอบรอบด้านของชีวิตไม่ว่า เล็กหรือใหญ่ หากปรากฏมีเงื่อนไขปล่อยให้สะกดคิด

คำปรารภที่หยิบยกมากล่าว หากฟังแล้วเก็บมาคิดวิเคราะห์ที่ได้ลึกซึ้งพอสมควร ย่อมสามารถรู้และเข้าถึงความหมายความหมายของสื่อซึ่งเป็นของจริงที่ปรากฏอยู่ในกระแสธรรมชาติของชีวิตมนุษย์ซึ่งดำรงอยู่ร่วมกัน ดังเช่นที่กล่าวกันว่า **ผู้ใหญ่ควรเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เยาวชนคนรุ่นหลัง ๆ**

แม้การเขียนการพูดหากสืบเนื่องมาจากสิ่งซึ่งตนได้ปฏิบัติแล้วหรืออีกนัยหนึ่ง **พูดจากประสบการณ์และพูดจากใจจริง** ย่อมนำวิถีทางสู่การสร้างสรรค้อย่างมีระบบบนพื้นฐานธรรมชาติทำให้เชื่อมั่นได้ หากใช้การพูดหรือเขียนที่ไปลอกเลียนแบบมาจากคนอื่นหรือจากตำรา แม้การพูดการเขียนไปตามกระแสสังคมเพื่อให้ตัวเองได้มาในสิ่งอื่นจากที่อื่น ดังเช่นที่กล่าวกันว่า **พูดแบบภาษาคนอกไม้ หรือ พูดอย่างชาครากฐานจริง** ซึ่งลักษณะเช่นนี้แม้ชีวิตจะก้าวต่อไปบนพื้นฐานวัตถุ ก็คงมีลักษณะวนไปเวียนมาและไปได้เพียงช่วงหนึ่งแล้วก็ต้องรับผลเสียหายไม่ว่า เร็วหรือช้า ยิ่งไปกว่านั้นยังส่งผลเสียหายให้บังเกิดขึ้นแก่สังคมด้วย

มนุษย์แต่ละคนที่เกิดมาและดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไม่เลือกว่าชาติไหนภาษาไหน หากมุ่งวิถีทางสู่การรู้และเข้าถึงธรรมชาติของเพื่อนมนุษย์แต่ละคนอย่างอิสระ ย่อมมีโอกาสนำเอาสื่อธรรมชาติซึ่งมีอยู่แล้วในตนเองออกมาใช้ประโยชน์สู่วิถีทางที่สร้างสรรค์ได้อย่างลึกซึ้ง กับอีกด้านหนึ่งย่อมส่งผลสะท้อนกลับมาช่วยพัฒนาคุณภาพของเหตุแห่งสื่อซึ่งอยู่ในรากฐานตนเอง ให้ใสสะอาดและบริสุทธิ์ยิ่งขึ้นตามขั้นตอนเป็นธรรมชาติ

อย่างไรก็ตาม ก่อนจะหยั่งรู้และเข้าถึงธรรมชาติของเพื่อนมนุษย์ สิ่งที่เป็นเงื่อนไขสำคัญช่วยให้การถ่ายทอดข้อมูลซึ่งเป็นสังขารมาให้คนอื่นเข้าถึงได้ คือการที่ตนสามารถหยั่งรู้และเข้าใจได้ถึงเหตุแห่งสื่อซึ่งปรากฏเป็นความจริงอยู่ในรากฐานตนเองก่อนอื่น เนื่องจากหากหยั่งรู้ได้ถึงย่อมช่วยให้รากฐานจิตใจเปิดออกและเกิดความจริงใจต่อคนอื่น ซึ่งหากมองจากอีกด้านหนึ่งย่อมพบว่า ปราศจากความหวาดระแวงอันมีผลทำให้นำเอาสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏหลากหลายอยู่ภายนอกตนมาเป็นเงื่อนไขใช้อ้างหาเหตุ เพื่อมุ่งหวังปิดกั้นอีกฝ่ายหนึ่ง

อนึ่งโดยสังขรณ์ ทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรากฏเป็นปัญหาต่างก็มีสองด้าน ดังนั้นในเรื่องระหว่างคนกับคน แม้ด้านหนึ่งอาจสร้างเงื่อนไขขึ้นมาแต่อีกด้านหนึ่งกลับได้ก่อน ย่อมช่วยให้ด้านตรงข้ามสามารถจับได้ไม่ว่าเร็วหรือช้า และโดยเหตุผลฝ่ายที่จับได้ก่อนน่าจะมีคุณสมบัติสมเป็นผู้ใหญ่กว่า ซึ่งกรณี เช่นนี้ น่าจะถือเป็นการให้ที่มุ่งทิศทางสู่การสร้างสรรค์ทั้งแก่สังคมและตนเองอย่างแท้จริง เห็นอกว่าการบริจาคทรัพย์สินเงินทองซึ่งเป็นด้านรูปวัตถุ ไม่ว่าจะกระแสดการเปลี่ยนแปลงในด้านวัตถุที่มี เครือข่ายเชื่อมโยงถึงกันทั่วโลกจะเป็นไปอย่างไร วิธีชีวิตบุคคลผู้ปฏิบัติได้ย่อมไม่ตกเข้าไปอยู่ในกระแสซึ่งกำหนดให้ตัวเองต้องมีส่วนร่วมก่อความเดือดร้อนให้แก่เพื่อนมนุษย์

มองปัญหาที่อยู่ในพื้นฐานวัฒนธรรม

เริ่มต้นจากช่วงปี พ.ศ. 2537 ฝ่ายบริหารของรัฐได้ประกาศเป็นปรอแรงค์เพื่อวัฒนธรรมไทย หากพิจารณาที่เหตุและผลโดยเอาคนเป็นพื้นฐานน่าจะวินิจฉัยได้ว่า หากไม่รู้สึกว่าการสูญเสียทางวัฒนธรรมคงไม่มีการประกาศให้ปรอแรงค์ แสพงให้เห็นว่าแนวทางในการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมเท่าที่ผ่านมาแล้วทำให้เกิดการสูญเสียทางวัฒนธรรมอย่างเห็นได้ชัด ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อปีซึ่งประกาศไว้ใกล้จะผ่านพ้นไปยังมีประกาศให้ปรอแรงค์ต่อมาอีก

หากนำเอาความหมายของวัฒนธรรมในทางปฏิบัติซึ่งถือว่า ทุกชีวิตและทุกสิ่งที่เกิดและดำรงอยู่ร่วมกระแสเดียวกันย่อมมีรากฐานผูกพันถึงซึ่งกันและกันโดยถือเอารากฐานที่อยู่ในมนุษย์ซึ่งเป็นคนท้องถิ่นเป็นหลัก และถือเอาดินแดนดินเป็นพื้นฐานร่วมกัน มาใช้เป็นหลักในการพิจารณา เพื่อช่วยให้เข้าใจและมองเห็นภาพได้อย่างลึกซึ้งคงส่งเสริมให้เห็นภาพได้ชัด เจนว่า ตามสภาพสังคมที่ปรากฏเป็นความจริงในปัจจุบัน การรณรงค์ดังกล่าวคงไม่ปรากฏผลให้เกิดสภาพที่แก้ปัญหาอะไรได้ เนื่องจากกิจกรรมต่าง ๆ เท่าที่ปรากฏสะท้อนให้เห็นภาพการมองและมีความเข้าใจวัฒนธรรมอย่างมุ่งไปยึดติดอยู่กับด้านซึ่งเป็นรูปแบบแทนที่จะมองได้ถึงรากฐานเพื่อหวังแก้ปัญหาได้อย่างจริงจัง ดังเช่นการมุ่งไปเน้นที่โบราณสถานซึ่งเป็นสิ่งก่อสร้างโดยมีการนำมาเล่าขานกันถึงความเป็นมา กับรูปลักษณะของการแต่งกาย ตลอดจนการบันเทิง เช่นดนตรีไทยและเพลงไทย แต่ไม่อาจสานความรู้สึกลึกซึ้งให้เชื่อมโยงถึงคุณค่าของทุกชีวิตที่มีเหตุมีผลถึงซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังรากฐานความรู้สึกลงถึงพื้นดินอันถือเป็นฐานร่วม

ซึ่งแน่นอนที่สุด เมื่อชาติสิ่งดังกล่าวก็ย่อมมีสิ่งซึ่งสานกระแสดจากต่างดิน เข้ามาแทรกแซงลงถึงรากฐานแทนที่ปรากฏเห็นของจริงจากสื่อสาธารณะออกมาให้เห็นแล้วอย่างหลากหลายแม้ตัวระบบสื่อเองก็เห็นได้ชัด เช่นเดียวกับกับภาพสะท้อนและผลจากปรอแรงค์ เรื่องสิ่งแวดล้อมและเรื่องอื่น ๆ เท่าที่ผ่านมาแล้วหากเก็บมาคิด

คำปรารภซึ่งมักปรากฏออกมาเป็นครั้งคราวว่า เมืองไทยเป็นเมืองพุทธศาสนา แต่เหตุไฉนในปัจจุบันกลับพบว่าศีลธรรมมีแนวโน้มเสื่อมโทรมลงไปเรื่อย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนไทยส่วนใหญ่หันหลังให้กับเรื่องราวของชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลายซึ่งมีรากฐานการเกิดการดำรงอยู่ร่วมแผ่นดินเดียวกันกับตนเอง โดยขาดการหยั่งรู้ได้ถึงคุณค่าของสิ่งดังกล่าวซึ่งแม้จะปรากฏหลากหลาย แต่ก็มีเหตุมีผลสนองชีวิตคนมาแต่อดีตก็ยังไม่ถึงอนาคต

ดังจะเห็นได้ทั่ว ๆ ไปถึงนิสัยทั้ง ๆ ขว้าง ๆ สิ่งซึ่งผ่านเข้ามาสู่ชีวิตและพ้นไปแล้วอย่างไม่สนใจที่จะเก็บรวบรวมไว้ใช้เป็นเครื่องเตือนสติและเสริมฐานความรู้สึกลึกซึ้งในตัวเอง ยิ่งไปกว่านั้นหากมองที่ผู้ใหญ่หลายต่อหลายคนหากพบว่า เด็กบางคนสนใจเก็บสะสมกลับถูกหาว่า เก็บอะไรไม่เข้า เรื่องเข้าราวทำให้บ้านช่องรกรุงรัง แม้เมื่อพบว่ามี การสูญเสียศีลธรรมเกิดขึ้นในสังคม ก็มักมีแนวโน้มนัยคดียุคเด็กให้เข้าไปสู่ระบบการศึกษาศีลธรรมในค้ำรูปแบบ เช่นให้เข้าวัดไปฟังพระเทศน์ ให้มีการเปิดหลักสูตรสอนศีลธรรมในท้องเรียน ซึ่งน่าจะทำให้มีแนวโน้มยึดติดรูปแบบหนักยิ่งขึ้นไปอีก เนื่องจากรากฐานของเด็กและเยาวชนยังขาดประสบการณ์ชีวิต ทำให้พื้นฐานขาดความเข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง

บนพื้นฐานสังขรณ์ของสังคมที่ตกอยู่ในอิทธิพลเงื่อนไขจากรูปวัตถุทำให้ยึดติด ไม่ว่านี่ไหนมีคนยอมพบกับภาพพฤติกรรมซึ่งสะท้อนภาวะยึดติดเป็นส่วนใหญ่ไม่ว่าเปลือยนอกที่ห่มห่อกายจะมีรูปลักษณะอย่างไร เพียงแต่เล็กน้อยกว่า

กัน แล้วแต่น้ำหนักของรูปวัตถุที่ปรากฏพบท่าอยู่ในกระแสสิ่งแวดล้อมของชีวิต ซึ่งหากยังน้อยอยู่ก็มีโอกาสเพิ่มขึ้นได้ ในเมื่อมีการสานกระแสดังซึ่งกันและกันเป็นธรรมดา และธรรมชาติของภาวะยึดติดก็มีอิทธิพลกำหนดให้แนวคิด และวิถีทางปฏิบัติของคนมุ่งเน้นไปยังปลายเหตุ ไม่ว่าจะเกี่ยวข้องกับเรื่องใดก็ตาม แม้เมื่อกล่าวถึงเรื่องราวของประ-
ชาธิปไตย เราจะพบภาพคนส่วนใหญ่ที่มุ่งมองไปยังสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและรัฐสภา รวมถึงการเลือกตั้ง กับภาพ ของกระแสซึ่งมุ่งเน้นไปสนใจเอาจริงเอาจังกับเรื่องราวซึ่งมีเป้าหมายอยู่ด้านบนอย่างเห็นได้ชัด แม้พฤติกรรมที่ สะท้อนภาพของกรา เรียกร้องต้องการสิ่งนั้นสิ่งโน้นจากด้านบน ซึ่งจริง ๆ แล้วหากมองที่รากฐานก็คือเรื่องเดียวกัน แต่มีรากฐานความเชื่อในขณะนั้น ยึดติดกันอยู่คนละขั้วหรือคนละด้านของปลายเหตุ อีกทั้งต่างกันด้วยการอยู่คนละด้าน ของโอกาสเท่านั้น

ทั้งนี้และทั้งนั้นน่าจะสืบเนื่องมาจากการขาดคุณสมบัติของการศึกษาวิเคราะห์ซึ่งสามารถเจาะลึกลงถึงสัง-
กรรมของเหตุและผลว่า เราแต่ละคนได้สูญเสียอะไรไปจากรากฐานตนเอง จึงทำให้ในปัจจุบันมักเกิดภาวะร้อนแรง ทำให้ขาดจิตสำนึกอันควรมียู่อย่าง เป็นธรรมชาติ ซึ่งสิ่งดังกล่าวหากค้นพบได้ย่อมช่วยให้ตนเองสามารถมองเห็นแนว ทางปฏิบัติที่ดำเนินไปได้ด้วยจิตใจสงบ

แม้ในด้านการพิจารณาแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมถูกทำลายซึ่งมีเหตุมีผลสัมพันธ์ถึงการสูญเสียรากฐานวัฒนธรรม เราก็มักได้ยินบุคคลในกลุ่มผู้บริหารระดับสูงกล่าวท่ามกลางที่ประชุมสัมมนาครั้งใหญ่ซึ่งจัดขึ้นอย่างเป็นทางการ ท่ามกลางอิทธิพลภาคธุรกิจว่า เราเราช่วยกันมานานแล้ว ขอให้แบ่งปันไปรักษาผลประโยชน์ชาติก็แล้ว แต่ที่จริงมองสู่ อีกทิศทางหนึ่งซึ่งมีเหตุที่แท้จริงอยู่ในรากฐานของสิ่งซึ่งเป็นปัญหาและกล่าวว่า ขอให้ลดความอยากในตัวเองลง-
ไปเสียบ้าง เพื่อเปิดโอกาสให้ธรรมชาติได้รักษาผลตัวเอง เพราะโดยสังขรณ์คงไม่มีใครรักษาผลให้ธรรมชาติ ได้ หากคิดว่าตนทำได้ก็เท่ากับว่า ดึงเอาพื้นฐานธรรมชาติเข้ามาไว้ในอุ้งมือกิเลสของตน หากกระทำต่อไปก็ยิ่ง ส่งผลให้ต้องประสบกับสภาพที่เลวร้ายยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

อนึ่ง รากฐานวัฒนธรรมเป็นสิ่งอยู่ในจิตสำนึกคนท้องถิ่น ส่วนโบราณวัตถุก็ดี เครื่องแต่งตัวชุดไทยก็ดี คนตรี ไทยก็ดี เป็นเพียงปลายเหตุหรือเป็นผลพวงซึ่งปรากฏเป็นรูปแบบในแต่ละช่วงของการเปลี่ยนแปลงภายในกระแส วัฒนธรรม หากประสงค์จะให้เกิดจิตสำนึกจริงแทนที่จะนำเอารูปแบบเหล่านั้นมาให้สัมผัสน่าจะ เริ่มจากการให้โอกาส เห็นจริงเห็นจังโดยมุ่งที่กระแสการเปลี่ยนแปลง

และหาไม่มุ่งไปยังที่มาของโบราณวัตถุ เครื่องคนตรีไทย หรือสิ่งอื่น ๆ ในทำนองนี้ หาก ผู้ใหญ่ควรเริ่มต้น ทบทวนที่มาของชีวิตตนเอง เพื่อหวังให้เกิดคุณสมบัติคือ เอาใจตัวเองไปใส่ใจเด็กก่อนอื่น ไม่เช่นนั้นแล้วย่อมเกิด พฤติกรรมนำเอาสิ่งซึ่งเป็นเพียงรูปแบบหรือเปลือกนอกของวัฒนธรรม เข้าไปยึดเยี่ยยัดให้เด็กอย่างปราศจากการรู้สึก ได้ ดังนั้นหากผู้ใหญ่ปล่อยจากภาวะยึดติดในระดับหนึ่งย่อมรู้สึกได้ถึงประเด็นนี้ และคงหวนกลับมาถามตัวเองว่าใน สมัยที่ตนยังเป็นเด็กมีความรู้สึกกับเรื่องเหล่านั้นอย่างไร คำตอบจากเด็กน่าจะปรากฏออกมาว่า เป็นเรื่องไกลตัวและ ไกลจากความพร้อมของรากฐานจิตใจตัวเองอย่างมาก

ดังเช่นสิ่งซึ่งผู้ใหญ่ในอดีตปรารถนาในเชิงสอนลูกหลานว่า ให้เริ่มต้นสนใจในสิ่งซึ่งอยู่ใกล้ตัวใกล้ใจที่สุดก่อนอื่น และหากคิดฟื้นฟูรากฐานวัฒนธรรมจากสิ่งซึ่งเป็นความจริง โดยที่ผู้ใหญ่ให้ความสำคัญแก่เด็กอีกทั้งถกใจตัวเองให้ หวนกลับไปนึกถึงความรู้สึกในช่วงซึ่งยังเป็นเด็ก ได้น่าจะเห็นว่า จุดเริ่มต้นกระแสฟื้นฟูรากฐานวัฒนธรรมถ้ามองที่ เด็กน่าจะพบว่า ควรปลูกฝังความรักความสนใจในสิ่งซึ่งมีเหตุมีผลสัมพันธ์อยู่กับชีวิตประจำวันของเด็กเอง อีกทั้งสอน ให้เด็กเกิดนิสัยเก็บสะสมสิ่งซึ่งผ่านพ้นไปแล้วอย่างปราศจากความรู้สึกว่าสิ่งนั้นสำคัญกว่าสิ่งนี้ เพราะในด้านคุณภาพ ทุกสิ่งทุกอย่างถือว่ามีความสำคัญเท่าเทียมกันหมดดังที่ เคยกล่าวไว้เป็นครั้งคราวในที่ต่าง ๆ ว่า หากมองบนพื้นฐาน และเห็นได้ถึงอย่างชัดเจนย่อมรู้สึกได้ว่า ไม่เห็นหรือทองคำหากนำมาเปรียบเทียบกับเมล็ดดินเมล็ดทรายย่อมถือว่ามีความ สำคัญเท่ากัน ชีวิตกับการพัฒนาคุณภาพคง เริ่มต้นจากความพอดีพองามระหว่างสองด้านเป็นสมมติฐาน

อนึ่ง เนื่องจากได้กล่าวถึงคำว่า "สอนให้เด็กเกิดนิสัยเก็บสะสมสิ่งซึ่งผ่านพ้นไปแล้ว" คงต้องขอเอา-
 ความหมายของ "การสอน" มาทบทวนเพื่อทำความเข้าใจอีกครึ่งหนึ่ง โดยที่ได้กล่าวไว้ในช่วงแรก ๆ ของข้อเขียนนี้
 แจงถึงการลำดับความสำคัญของสื่อการสอนจากสื่อธรรมชาติซึ่งเป็นพื้นฐานความจริงถึงสื่อซึ่งเป็นสิ่งประดิษฐ์ คง
 ย้ำว่า การปฏิบัติของผู้ใหญ่เป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงรากฐานจิตใจได้เหนือสิ่งอื่นใดทั้งสิ้น กับอีกด้านหนึ่งซึ่งยิ่งสำคัญ
 อย่างลึกซึ้งและถือเป็นกุญแจที่นำสู่ความสำเร็จน่าจะได้แก่ จากรากฐานจิตใจของผู้ใหญ่ที่มีความพร้อมในการเข้า-
 ใจเด็กอย่างปราศจากการเลือกที่รักมักที่ชัง และไม่เพียงผู้ใหญ่ควรเป็นผู้ที่ไม่สะท้อนภาพพฤติกรรมทำสิ่งต่าง ๆ
 อย่างทั้ง ๆ ขว้าง ๆ หรือ เอาแต่ง่ายเข้าว่า หากควรใช้ชีวิตอยู่อย่างมีที่ยึดและเรียบง่าย สามารถปรับตัวให้เข้า
 กับบรรยากาศได้ทุกรูปแบบอย่างมั่นคงชัดเจนอยู่กับเหตุและผลเป็นธรรมชาติ

รากฐานการศึกษาที่ควรได้รับการปรับเปลี่ยน

สังเคราะห์ของความเจริญจำเป็นต้องมีสองด้าน ด้านหนึ่งได้แก่รากฐานซึ่งปรากฏอยู่ในจิตใจของแต่ละคน
 ส่วนอีกด้านหนึ่งคือสิ่งที่เป็นผลจากพฤติกรรมของมนุษย์ ดังนั้นสิ่งซึ่งสำคัญที่สุดน่าจะให้แก่ความเจริญในด้านที่เป็นราก-
 ฐานซึ่งควรจะต้องลึกซึ้งยิ่งขึ้น ทั้งนี้และทั้งนี้ก็เพื่อหวังให้การพัฒนาได้มีความมั่นคงยั่งยืน ส่วนความเจริญในด้านที่เกิดจาก
 พฤติกรรมย่อมเป็นไปตามเหตุและผลบนพื้นฐานตัวเอง ดังเช่นที่นำมากล่าวเน้นกันถึง การพัฒนาเพื่อพึ่งพาตนเอง

หากมองที่รากฐานการศึกษาซึ่งอยู่ในจิตใจแต่ละคนภายในสังคมไทย ซึ่งควรจะสะท้อนให้เห็นแนวคิดและ
 พฤติกรรมที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นอย่างสอดคล้องกันกับความเจริญในด้านร่างกายและวัย แต่กลับพบว่าในปัจจุบันมีแนวโน้ม
 ให้รู้สึกว่าคุณเขินยิ่งขึ้น ดังจะพบกับการแสดงออกเป็นครั้งคราวเมื่อได้รับแนวคิดซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของสิ่ง
 ซึ่งเป็นสังขรณ์มักสะท้อนคำปรารภออกมาว่า ลึกซึ้งมากจนไม่อาจเข้าใจถึง ซึ่งสิ่งนี้น่าจะมาจากเด็ก ๆ แทนที่จะ
 มาจากผู้ใหญ่

ดังได้ลำดับความสำคัญก่อนหลังของสื่อการศึกษาซึ่งปรากฏเป็นธรรมชาติอยู่ในโครงสร้างชีวิตแต่ละคนเป็น
 สังขรณ์แล้วว่า การปฏิบัติถือเป็นสื่อธรรมชาติที่สำคัญเหนือการพูดการเขียน ยิ่งไปกว่านั้นหากเริ่มต้นจากรากฐาน
 เพื่อหวังให้เกิดการพัฒนาความเจริญขึ้นภายในรากฐานอย่างแท้จริง การปฏิบัติจำเป็นจะต้องได้รับการกำหนดโดย
 เงื่อนไขซึ่งมีเป็นธรรมชาติอยู่ในรากฐานตนเองและข้อสำคัญต่อพื้นฐานดังกล่าวอย่างค่อนเนื่อง หน้าที่อีกด้านหนึ่งซึ่ง
 เป็นมุขกลับคือ คนมีโอกาสเรียนรู้ความจริงอย่างเที่ยงลึกซึ้งยิ่งขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งสิ่งนี้เองถือเป็นศูนย์ควบคุมการ
 แสดงออกในแต่ละโอกาสและไม่ว่ารูปลักษณะใดให้อยู่กับเหตุและผลได้อย่างชัดเจน แม้การควบคุมสมดุลระหว่าง
 ภายกับจิตตนเองให้อยู่ได้อย่างมั่นคงยั่งยืนและมีความสุขอย่างเสมอต้นเสมอปลาย

ยิ่งไปกว่านั้น นอกจากเน้นการปฏิบัติบนรากฐานความรักความสนใจที่ปรากฏเป็นสังขรณ์อยู่ในตนเองแล้ว
 หากนำเอาหลักธรรมอีกสิ่งหนึ่งซึ่งชี้ไว้ชัดเจนว่า แต่ละคนที่เกิดมาจำเป็นจะต้องอยู่ร่วมกันกับเพื่อนมนุษย์ และมองที่วิถี
 การเปลี่ยนแปลงของแต่ละชีวิตซึ่งสะท้อนสังขรณ์ให้เห็นชัดเจนจาก เด็กสู่ผู้ใหญ่ น่าจะเห็นและ เข้าใจถึงบทสรุปอีก
 สำคัญยิ่งอีกสิ่งหนึ่งว่า ผู้ใหญ่ควรมีความรักความสนใจที่จะลงร่วมปฏิบัติกับ เด็กหรือเยาวชน และหากมีความรักความ-
 สนใจต่อเยาวชน อย่างปราศจากการเลือกที่รักมักที่ชังว่าเป็นลูกหลานส่วนตัวหรือไม่ ย่อมเกิดระบบการพัฒนาขึ้นใน
 ทุกเรื่องอย่างเป็นธรรมชาติ ไม่ว่าจะในด้านการศึกษา วัฒนธรรม สังคมและเศรษฐกิจ อีกทั้งยังมีโอกาสสร้างความมั่นคง
 ยั่งยืนมาสู่ตนเองและสังคมร่วมกัน อันควรถือว่าเป็นที่ปรารถนาของทุกชีวิต

วิถีการเปลี่ยนแปลงที่มุ่งพัฒนาร่วมกันทั้งความรู้และคุณภาพชีวิต โดยถือคุณธรรมและจริยธรรมเป็นพื้นฐาน ซึ่ง
 ควรปรากฏผลอย่างชัดเจนจากรากฐานการศึกษาของแต่ละคนจะมีความเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อ บุคคลผู้เป็นผู้ใหญ่กว่า ไม่-
 ว่าระหว่างพ่อแม่กับลูก ครูกับศิษย์ ผู้ถืออำนาจบริหารระดับต่าง ๆ กับผู้อยู่ภายใต้ รวมถึงผู้บริหารประเทศกับประชา-
 ชน พึงเน้นการปฏิบัติตนอยู่กับสังขรณ์ซึ่งปรากฏชัดเจนมาแต่กำเนิดทำให้มีความเป็นตัวของตัวเอง โดยไม่แสดงออกให้

รู้สึกว่าการยึดติดอยู่กับอำนาจและอามิสต่าง ๆ ย่อมสามารถสืบสานกระแสซึ่งมีการริเริ่มและสร้างสรรค์ไว้ทั้งจากอดีตและปัจจุบันให้ถ่ายทอดสู่ชนรุ่นหลัง

แต่หากมองภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันจะพบว่า พ่อแม่ทิ้งลูกออกไปแสวงหาความมีหน้ามีตาและอามิสนอกบ้านหลายต่อหลายคนออกไปเที่ยวได้เกาะคนมีอำนาจโดยที่หวังว่าจะสามารถบันดาลคุณและโทษให้แก่ตน เมื่อกลับมาถึงบ้านแม้จะหาสิ่งประจักษ์ต่าง ๆ มาปรุงแต่งความสะกดกลบให้แก่ลูก แต่ก็ทำให้สิ่งซึ่งเป็นความต้องการของสังขารชีวิต ยิ่งไปกว่านั้นการแสดงออกที่ขาดความเป็นตัวของตัวเอง ย่อมสร้างค่านิยมผิด ๆ ให้แก่เด็ก เพราะผู้ใหญ่เองคิดไม่ถึง แต่กลับไปให้ความสำคัญของปัญหาครอบครัวแตกแยกโดยนำเอาการหย่าร้างระหว่างพ่อแม่มาเป็นประเด็นสำคัญ

หากพิจารณาที่ครูกับศิษย์จะพบว่า ครูขาดความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับศิษย์ และขาดการยื่นมือช่วยอย่างเป็นตัวของตัวเอง หากออกไปแสวงหาความมีหน้ามีตาและอามิสจากที่ต่าง ๆ มากขึ้น ผลที่ปรากฏแก่ศิษย์ก็คงเช่นเดียวกับพ่อแม่กับลูก และภาพเดียวกันกับที่ได้กล่าวมาแล้วนี้เอง เรายังพบได้จากองค์กรงานต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง

ผลที่ปรากฏดังกล่าวแล้ว เกิดจากการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมซึ่งเน้นหนักที่รูปวัตถุมาแล้วย่างต่อเนื่องอันนี้ในด้านการศึกษาซึ่งบรรยายกาทั่วไปในสังคมเป็นพื้นฐานที่มีอิทธิพลกำหนดความรู้สึกรู้จักคิดของชนอย่างสำคัญ เมื่อได้รับการหล่อหลอมจากกระแสรูปวัตถุเพิ่มขึ้น แม้ในสถาบันการศึกษาก็มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดจากด้านสังคมและจริยธรรมมาเน้นอยู่กับด้านเทคโนโลยีมากขึ้น แม้การจัดการศึกษาในด้านสังคมและจริยธรรมเองก็มีการเน้นเรื่องนี้โดยยึดติดอยู่กับด้านรูปวัตถุ ดังจะพบเห็นได้จากการแก้ไขปัญหาคุณธรรมและจริยธรรมเสื่อมด้วยการเปิดสอนในหลักสูตรโดยขาดการรู้ได้ว่า ด้านหลักสูตรก็คือด้านรูปแบบ แต่พื้นฐานคุณธรรมและจริยธรรมเป็นด้านธรรมชาติจึงน่าจะอยู่บนพื้นฐานที่อิสระ ซึ่งจริง ๆ แล้วการฟื้นฟูคุณธรรมและจริยธรรมน่าจะมุ่งฟื้นฟูรากฐานความเป็นผู้ใหญ่ให้หันกลับมาแสดงความรักและรับผิดชอบต่อเยาวชนซึ่งไม่เพียงเป็นลูกหลานสวนสัตว์หรือเป็นศิษย์ส่วนตัวของตนเอง

ปัญหาการสูญเสียธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

หากมองเห็นภาพองค์ประกอบของมนุษย์ได้อย่างครบถ้วน อีกทั้งเห็นถึงโครงสร้างซึ่งสานถึงกันบนพื้นฐานสังขารธรรม คงเห็นได้ไม่ยากว่ารากฐานจิตใจเป็นกุญแจสำคัญที่สุดที่มีอิทธิพลควบคุมชีวิตทั้งระบบ รวมถึงพฤติกรรมทั้งด้านที่แสดงออกและรับผลกระทบเพื่อการเรียนรู้ และจากเหตุผลดังกล่าวย่อมทำให้เข้าใจว่า ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งซึ่งร่วมอยู่ด้วย

หากมองย้อนกลับไปสู่อดีต แม้เพียงถึงยุคซึ่งเริ่มต้นประวัติศาสตร์ของไทยคงพบว่า มีชนต่างถิ่นนำเอารูปวัตถุซึ่งมีรากฐานการประจักษ์คิดค้นและถือโอกาสกำหนดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบที่เหนือกว่าไว้ในมือพวกตน เข้ามาแพร่อิทธิพลครอบงำ ทำให้รากฐานธรรมชาติของคนท้องถิ่นค่อย ๆ หลุดออกไปจากตัวเองยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ในมุมมองกลับก็มีผลทำให้คนท้องถิ่นหันเหทิศทางการมองสิ่งต่าง ๆ มาเน้นอยู่บนฐานด้านรูปวัตถุ ซึ่งลงเป็นนิสัยของคนก็ย่อมไม่อาจรู้สึกตัว ดังที่ได้กล่าวถึงประเด็นนี้มาแล้วในทุก ๆ เรื่อง

ซึ่งในสภาวะเช่นนี้ย่อมทำให้คนมองสิ่งต่าง ๆ อย่างมุ่งทิศทางออกจากตัวเองด้านเดียว เนื่องจากสูญเสียคุณสมบัติในการทบทวนที่ตัวเองไปแล้ว หรืออีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า **ตกอยู่ในสภาพขาดสติ** อย่างเห็นได้ชัดยิ่งขึ้น แม้องศาความรุนแรงของการโต้แย้งระหว่างกันซึ่งสูงขึ้นเป็นลำดับก็ดี ความคิดในลักษณะตัวใครตัวมันก็ดี และผลจากการคิดการปฏิบัติสู่แนวทางการสร้างสรรค์ที่ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลทำให้ขาดการสานต่อที่ดี ล้วนเป็นสิ่งมีเหตุมีผลสืบเนื่องมาจากเงื่อนไขเดียวกันทั้งสิ้น

ในปัจจุบันสิ่งซึ่งปรากฏเป็นความจริงดังกล่าว แม้ผลจากการพิจารณาสิ่งแวดล้อมก็เช่นกัน มักมีแนวโน้มมุ่ง-

เน้นการมองไปยังป่าเขาลำเนาไพร หากกล่าวถึงมลพิษก็มุ่งไปยังอากาศเป็นพิษและน้ำเสียอีกทั้งเน้นแก้ไขที่ต้น ซึ่งจริง ๆ แล้วเป็นผลจากพฤติกรรมที่มีเหตุปัจจัยอยู่ในรากฐานจิตใจคน ดังที่พบว่าเมื่อป่าสูญเสียก็มักสะท้อนภาพการมุ่งไปแก้ไขที่ป่า ที่ต้นไม้อันและสัตว์ป่า โดยเน้นใช้อำนาจจากฝ่ายที่มีอยู่ในมือเพื่อห้ามไม่ให้คนจากอีกด้านหนึ่งเข้าไปเกี่ยวข้อง ส่วนปัญหามลพิษก็จะมุ่งไปแก้ไขที่อากาศและน้ำ

ความจริงแล้ว หากมองสู่ธรรมชาติทั้งกระบวนการอย่างปราศจากการเลือกที่รักมักที่ชัง แต่สามารถลำดับความสำคัญได้อย่างสอดคล้องกันกับโครงสร้างและระบบการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างมีหลักธรรมชาติเป็นเหตุเป็นผล น่าจะเห็นได้ว่า ในเมื่อเหตุของสิ่งต่าง ๆ ที่สัมพันธ์อยู่กับวิถีชีวิตคนย่อมมีเหตุอยู่ในรากฐานจิตใจคน ธรรมชาติของคนที่และการพึ่งพาส่งซึ่งแต่ละคนมีอยู่ในรากฐานมาแต่กำเนิด อีกทั้งเข้าใจได้ถึงปัจจัยการเปลี่ยนแปลงได้อย่างลึกซึ้ง ย่อมนำไปสู่การเข้าใจคนตัวหนึ่งอย่างถึงสังขาร ทำให้อยู่ร่วมกันอย่างปราศจากการเอาวัดเอาเปรียบ แต่เปลี่ยนมาเป็นความรู้สึกเห็นใจและเอื้ออาทรแก่กัน

โดยเฉพาะอย่างยิ่งเน้นที่ผู้ใหญ่ซึ่งมีโอกาสเหนือกว่ากับเยาวชนรวมถึงผู้ซึ่งชีวิตยังคงอยู่ในสภาพด้อยกว่าในบรรยากาศทั่ว ๆ ไป และระหว่างผู้มีอำนาจเหนือกว่ากับผู้ที่อยู่ภายใต้ อีกทั้งระหว่างผู้ซึ่งมีฐานะมั่งคั่งอยู่บนพื้นฐานของระบบและโครงสร้าง เศรษฐกิจและสังคมที่มีโอกาสเติบโตขึ้นมาเร็วก่อนกับผู้ซึ่งตามมาจากภายหลัง

เพราะเหตุที่ป่าถูกทำลายก็สิ่งประหลาดต่าง ๆ ซึ่งได้รับการคิดค้นขึ้นมาเผยแพร่ให้นำออกใช้งานและปล่อยมลพิษทิ้งไว้ หากมองจากรากฐานความคิดที่อิสระจะพบว่า เกิดจากระบบเศรษฐกิจและสังคมซึ่งผู้มีโอกาสเหนือกว่าฉกฉวยโอกาสนำเอาความเหนือกว่ามาเป็นเครื่องมือปิดกั้นความเจริญทางปัญญาและวิถีชีวิตคนในด้านซึ่งยังด้อยกว่าตน ต้องกำหนดตัวเองให้มุ่งทำลายป่า แม้นคนในด้านที่เหนือกว่าหากเห็นโอกาสซึ่งตนจะลงมือเองได้ก็จะกระทำอย่างไม่ละเว้น

การมองซึ่งมุ่งเน้นทิศทางออกจากตัวเอง หรือหากอ่านถึงนิยายคงกล่าวได้ว่าเป็นการเห็นแก่ตัวซึ่งเกิดจากรากฐานที่ยึดคิดผลจากรูปวัตถุ มีผลปิดกั้นตัวเองไม่ให้สามารถมองเห็นถึงสังขารของการเปลี่ยนแปลงซึ่งมีลักษณะหมุนวนเป็นวัฏจักร มิฉะนั้นแล้วหากพบสภาพป่าที่สูญเสีย แม้การเกิดมลพิษในอากาศและน้ำ คงสำนึกได้เองเป็นธรรมชาติ คงสำนึกได้และสะท้อนพฤติกรรมให้เห็นชัดเจนว่ามีการหวนกลับมาแก้ไขที่ตน และคนที่คิดได้ก็จะรู้ได้เองว่า การแก้ไขโดยหากคนโดยไม่ให้ต้องสูญเสียหากมีวิถีทางการสร้างสรรค์ ควรเน้นการพัฒนาคุณภาพ หากให้การให้อำนาจเป็นตัวนำไม่

แต่อีกด้านหนึ่ง คนซึ่งมีธรรมชาติ สามารถมองเห็นถึงสังขาร โดยที่มองเห็นภาพการเปลี่ยนแปลงในลักษณะเป็นวัฏจักรได้ ย่อมถือว่าเป็นผู้มีความสมบูรณ์ สามารถเข้าใจถึงสังขารอยู่ในรากฐานและโครงสร้างชีวิตคนครบถ้วนพอสมควรแล้ว จึงกำหนดวิถีปฏิบัติจากรากฐานจิตใจตนเองได้อย่างอิสระ ช่วยให้ผู้คล้อยมองเห็นและอ่านได้ถึงการมีคุณธรรมภายในตนเอง ย่อมนำมาซึ่งศรัทธาจากรากฐานจิตใจด้วย

อนึ่ง ผลการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมจากอดีต ทำให้พบกับภาพสะท้อนที่เป็นความจริงชัดเจนยิ่งขึ้น ดังที่ได้รับฟังคำปรารภเพิ่มขึ้นว่า เมืองไทยเป็นเมืองพุทธแท้ ๆ แต่เหตุใดคนในสังคมจึงขาดศีลธรรมมากขึ้น

การพัฒนาที่หมายถึงก็เป็นสิ่งมีเหตุมีผลสืบเนื่องมาจากคน หากรากฐานแนวคิดของคนซึ่งนำมาใช้ในการพัฒนาวิถีทางที่หยั่งลงลึกซึ่งอย่างสอดคล้องกันกับหลักธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิถีการเจริญเติบโตของชีวิตแต่ละคน สามารถสะท้อนให้เห็นการเจริญเติบโตของรากฐานซึ่งหยั่งรู้ถึงธรรมลึกซึ้งยิ่งขึ้น ความมั่นคงยั่งยืนย่อมบังเกิดขึ้นทั้งแก่คนและและสังคมอย่างเป็นธรรมชาติ

เรากล่าวกันจนคิดปากว่า"ทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นอยู่กับการศึกษา" โดยที่บางคนก็กล่าวอย่างผู้รู้สึกซึ่ง แต่บางคนก็กล่าวตามคนอื่นบนพื้นฐานความรู้สึกกังวล เนื่องจากหลายสิ่งหลายอย่างไม่เป็นไปดังใจตัวเอง ซึ่งในลักษณะหลัง-

หลัง ตามความเป็นจริงแล้วน่าจะมีมากกว่า เนื่องจากปัจจุบัน มีสิ่งที่ปรากฏออกมาทำให้บุคคลในด้านซึ่งเข้าถึงธรรม-
จากการปฏิบัติแล้วระดับหนึ่งเกิดความรู้สึกว่า คนในสังคมจำนวนมากขึ้น แผลงออกซึ่งแนวคิดและการปฏิบัติสวนทิศทาง
กันกับหลักธรรม แม้ในบรรยากาศการบริหารและจัดการศึกษาซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญ ด้วยเหตุผลเองที่ปรากฏอยู่
ปัจจุบันได้ชี้แนะไว้สั้น ๆ แต่กินความหมายลึกซึ้งว่า ถ้าคิดจะศึกษาธรรมอย่างลึกซึ้ง และคิดแก้ปัญหาให้สำเร็จลุล่วง
ไปได้ได้อย่างจริงจัง จำเป็นต้องกล้าเหินพวนกระแส

อนึ่ง หลักธรรมได้ชี้แนะ ถึงหลักการพัฒนาชีวิตและงานไว้อย่างชัดเจนว่า จงมุ่งมั่นปฏิบัติในสิ่งซึ่งตนรัก -
และสนใจ หรืออีกนัยหนึ่ง มุ่งปฏิบัติจากรากฐานแนวคิดความเชื่อซึ่งตนมีอยู่อย่างดีที่สุด ย่อมมุ่งงานไปสู่ความสำเร็จ
และนำความเจริญมาสู่ทั้งตนเองและสังคมด้วย แม้การได้มาซึ่งทรัพย์สินเงินทองหากไม่นำใจไปเน้นอยู่กับมันย่อมได้-
มาตามเหตุและผล แต่ใคร่ขออนุญาตอธิบายถึงความหมายของความรักและสนใจในประเด็นดังกล่าวให้ลึกลงไปอีก
ลงไปอีกระดับหนึ่งว่า น่าจะหมายถึงความรักความสนใจในสิ่งใดก็ตามที่มี ความรักในเพื่อนมนุษย์และความสนใจที่
ให้ความสำคัญต่อเพื่อนมนุษย์ เป็นฐาน หากปราศจากสิ่งนี้แม้จะมุ่งไปรักและสนใจสิ่งใดอื่นส่อมหมายความว่า เป็น
ความรักที่ขาดความบริสุทธิ์ภายในรากฐาน หากเพราะมีเงื่อนไขอย่างอื่นเข้าไปแอบแฝงอยู่

แต่จากสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน เรากลับเห็นว่าคนส่วนใหญ่ยิ่งเติบโตยิ่งขึ้น ยังมีแนวโน้มความคิดที่อ้างว่า
การจะหาสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ ต้องเริ่มต้นจากการมีเงินก่อน จึงทำให้อ่านได้ชัดเจนว่าเป็นแนวคิดที่-
เน้นจุดเริ่มต้นของสิ่งต่าง ๆ จากสิ่งซึ่งอยู่นอกตัวนอกใจตน ซึ่งแนวคิดที่ปฏิเสธความสำคัญของรากฐานคนโดยเฉพาะ
อย่างยังมีจุดเริ่มต้นอยู่ในตนเอง อันควรถือว่าคือหัวใจสำคัญที่สุด

แม้ผู้บริหารสถาบันการศึกษาระดับสูงบางคนก็ยังสะท้อนคำกล่าวออกมาสู่สาธารณชน โดยเน้นปัญหาที่เป็นอุป-
สรรคต่อความเจริญก้าวหน้าของการพัฒนาการศึกษาของคนว่าอยู่ที่การขาดเงินงบประมาณ จึงทำให้มีโอกาสอันได้ถึง
ความจริงซึ่งแฝงอยู่ในส่วนลึกก็คือเงื่อนไขของอิทธิพลจากรูปวัตถุที่เข้าไปแฝงอยู่ ซึ่งมีผลทำลายคุณธรรมและจริย-
ธรรมที่ควรจะมีอยู่ในตัวเอง

ดังนั้นสังคมจึงสะท้อนภาพให้เห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า คนส่วนใหญ่ในสังคมนี้ ยิ่งเติบโตขึ้นด้วยอำนาจทั้งในด้าน
รูปวัตถุและด้านการจัดการ แทนที่รากฐานซึ่งเป็นค้ำล่างจะหยั่งลงลึกซึ้งเพื่อช่วยให้ทั้งตนเองและสังคมซึ่งแต่ละคนมี
ส่วนร่วมกันพัฒนา มีความมั่นคงยั่งยืนยิ่งขึ้น แต่กลับส่งผลทำให้คน เขินและคับแค้นลง และสะท้อนพฤติกรรมทำให้สังคม
สับสนสับสนอลหม่านยิ่งขึ้นเป็นลำดับ

หากนำเอาสังขธรรมของวิถีชีวิตต้นไม้ซึ่งเห็นและเข้าใจได้ง่ายมาเป็นหลักพิจารณาจะพบว่า เมื่อด้านบนเติบโต
โตขึ้นอีกทั้งมีการแตกกิ่งแขนงออกไปเรื่อย ๆ หากทวนกลับลงไปมองที่รากฐานจะพบว่า มีการหยั่งลงลึกซึ้งอีกทั้งแผ่
กว้างออกไป เพื่อสร้างความมั่นคงแข็งแรงให้แก่ชีวิตและช่วยหาอาหารมาหล่อเลี้ยงได้อย่างเหมาะสม จากหลัก-
เดียวกัน ถ้าหันมาพิจารณาที่วิถีการเจริญเติบโตของชีวิตคนคงกล่าวได้ถึงสมมติฐานว่า ไม่ว่าจะเติบโตสูงขึ้นไป
ถึงแค่ไหนคงเป็น เรื่องที่เป็นไปตามสังขธรรม แต่สองขาจำเป็นจะต้องได้รับโอกาสให้สัมผัสพื้นดินอย่างต่อเนื่อง ย่อมมี-
เหตุมีผลสัมพันธ์ถึงวิถีการเปลี่ยนแปลงของเงื่อนไขซึ่งปรากฏอยู่ในรากฐานจิตใจอย่างสอดคล้องกันด้วยเหตุและผล
ซึ่งหากเป็นไปตามนี้ ทั้งแนวคิด และวิถีปฏิบัติย่อมส่งผลสู่การสร้างสรรค์อย่างถึงเหตุผลเป็นธรรมชาติอยู่ในตัว
เอง ช่วยให้ระบบการศึกษาที่มีการกระจายอย่างมีรากฐานจริงปรากฏเห็นได้ชัดเจน แม้ว่ามองมาจากทิศทางใด แม้
มองที่สิ่งแวกล้อมก็จะไม่พบกับภาวะสูญเสียนัก เช่นทุกวันนี้ ไม่ว่าจะมองสู่ในเมืองหรือในชนบทซึ่งเป็นวัฏจักรที่มีเหตุมี
ผลเชื่อมโยงถึงซึ่งกันและกัน

ผลกระทบจากอิทธิพลวัตถุถึงปัญหาที่อยู่ในกระแสโครงสร้างทางการเมือง

ประเทศไทยได้ประกาศเปลี่ยนแปลงตัวเองจากสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นประชาธิปไตยเมื่อปี พ.ศ. 2475 บนพื้นฐานการใช้กำลังทหารปฏิวัติ แต่ใช้นามคณะผู้ก่อการว่า คณะราษฎร ณ จุดเริ่มต้นนั้นก็มิเงื่อนโซ่ที่เป็นข้อสังเกตุสำคัญว่า เกิดขึ้นในขณะที่รากฐานการศึกษาของชาวบ้านซึ่งเป็นคนระดับพื้นฐานยังขาดความพร้อมที่จะรอบรู้ได้ทุกด้าน ไม่เพียงเล็กน้อย เนื่องจากโครงสร้างการศึกษาในอดีตก็เริ่มตกเข้าไปอยู่ใต้อิทธิพลรูปวัตถุ ทำให้คนมองปัญหาต่าง ๆ ในลักษณะแยกส่วนมาแล้ว การเริ่มต้นระบอบประชาธิปไตยก็คงถูกกำหนดกรอบไว้ให้เห็นในด้านการจัดการเหนือกว่า ด้านธรรมชาติซึ่งควรปรากฏอยู่ในรากฐานจิตสำนึกอย่างทั่วถึง และเงื่อนโซ่ดังกล่าวก็คงเป็นเสมือนขังกักติดหลัง ซึ่งนอกจากปลดไม่ออกแล้วยังฝังปลายอันแหลมคมลงลึกซึ่งยิ่งขึ้น และทับประสาทเส้นซึ่งควบคุมพฤติกรรมไม่ให้รู้สึกตัวเพื่อหวังปลดออก ยาวนานมาถึงปัจจุบัน

อนึ่ง หากพิจารณาถึงสมมติฐานของประชาธิปไตย ถ้าไม่มียึดติดอยู่เพียงด้านที่เป็นรูปแบบหากมองได้ถึงกระแสการเปลี่ยนแปลงซึ่งปรากฏให้เห็นในชีวิตประจำวัน ควรมีทิศทางในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารที่เป็นความจริงจากระดับล่างซึ่งถือเป็นพื้นฐานสังคมนิยมขั้นต้นบน แต่การนี้จะบรรลุผลตามเจตนารมณ์และอุดมการณ์ คนทั้งหลายซึ่งชีวิตเติบโตสู่ด้านบนจำเป็นต้องมีรากฐานจิตใจผูกพันอยู่กับด้านล่างอย่างเป็นธรรมชาติ เพื่อหวังเรียนรู้จากสิ่งที่เป็นความจริงอย่างเจาะลึกซึ่งถึงรากฐาน

แต่ภาพที่สะท้อนออกมาปรากฏให้เห็นในปัจจุบันทำให้รู้สึกว่า คนส่วนใหญ่ซึ่งชีวิตย่อมเติบโตขึ้นทั้งในด้านฐานะความเป็นอยู่และทรัพย์สินเงินทองตลอดจนอำนาจการจัดการในสังคม กลับตกอยู่ในสภาพซึ่งคนยุคที่ผ่านมา เรียกกันว่า ตีนไม่ถึงดิน ดังเช่นที่ภาษิตบทหนึ่งกล่าวไว้ในเชิงเตือนสติไว้ในอดีตว่า **ขั้นที่หลังเสือนั้นง่าย แต่ลงจากหลังเสือนั้นชียากยิ่ง** และขออนุญาตกล่าวเสริมต่อไปว่า **เสือดวงจริงและเป็นตัวที่พัวพันมากที่สุดนั้น มันแฝงอยู่ในรากฐานจิตใจตนเอง**

ดังนั้นภาพรวมของวัฏจักรชีวิตซึ่งถือเป็นสมมติฐานของสังคมนิยม โดยที่หวังว่าบุคคลผู้ซึ่งเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่จะมีรากฐานจิตใจที่เห็นคุณค่าของการก้าวลงมาสัมผัสกับชีวิตเพื่อนมนุษย์ในระดับพื้นดินด้วยความรู้สึกซาบซึ้ง โดยที่มีการแสดงออกสู่สายตาคนทั่วไปอย่างสม่ำเสมอเป็นธรรมชาติจากตนเอง จึงมองเห็นได้น้อยลงไปเรื่อย ๆ

ทุกสิ่งทุกอย่างจะเผยให้เห็นเป็นรูปธรรมได้ชัดเจนก็ต่อเมื่อโอกาสเปิดทำให้อีกด้านหนึ่งได้โอกาสศึกษา ในด้านการเมืองเราจะสามารถอ่านได้จากโอกาสที่มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งจริง ๆ แล้วหากมองภาพรวมของระบอบประชาธิปไตยทั้งในด้านการจัดการและในด้านที่เป็นรากฐานธรรมชาติน่าจะเข้าใจได้ว่า **การเลือกตั้งในทุกโอกาส เป็นเพียงประตูซึ่งนำสู่ส่วนปลายของโครงสร้างในด้านการจัดการเท่านั้น** แต่ส่วนที่ควรถือเป็นพื้นฐานจริงน่าจะได้แก่จิตสำนึกของชาวบ้านซึ่งเป็นคนระดับล่าง และสิ่งที่อยู่ใกล้ชีวิตที่สุดและน่าจะมีความผูกพันขั้นพื้นฐานก็คืองานอาชีพ

ดังนั้น บณัติชีวิตคนที่เติบโตแล้วแสดงออกให้เห็นชัดและมั่นใจได้ว่า มุ่งลงสู่ด้านล่างจากใจจริง ย่อมมีการสละตำแหน่งและอำนาจ นำตัวเองลงปฏิบัติร่วมกิจกรรมงานอาชีพกับชาวบ้านอย่างจริงจังหรือเป็นธรรมชาติ ย่อมสร้างศรัทธาให้ค่านชาวบ้านอย่างเข้าถึงรากฐานจิตใจได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเน้นงานในด้านการจัดระบบชุมชนเพื่องานอาชีพที่อยู่บนพื้นฐานการกระจายอำนาจและความชอบธรรมจากจิตใต้สำนึกของคนท้องถิ่นเอง

หากจะถามคนลักษณะนี้ย่อมชี้ให้เห็นได้ชัดเจนว่า การจะพัฒนาประชาธิปไตยให้ได้ผลจริงจึงหาใช่เน้นวิถีทางที่มุ่งสู่ด้านบนจนกระทั่งสะท้อนให้เห็นภาพของการแย่งชิงเอาจริงเอาจังกันรุนแรงยิ่งขึ้นไม่ หากควรมุ่งสู่ทิศทางตรงข้ามซึ่งเป็นที่ตั้งจริงของรากฐานธรรมชาติ คนระดับบน ๆ จึงควรสะท้อนความสามารถในการเข้าถึงรากฐานชีวิตคนระดับล่าง และความสำเร็จในการเข้าถึงขึ้นอยู่กับการลงปฏิบัติจากรากฐานอันเป็นธรรมชาติของตน หาใช่แสดงมายาภาพให้

คนทั่วไปเห็นเพื่อหวังประโยชน์อย่างอื่นซึ่งแฝงเป็นเงื่อนไข้อยู่ภายใน

อนึ่ง คนซึ่งเติบโตขึ้นบนพื้นฐานวัตถุ ที่กำหนดวิถีชีวิตตนเองทวนลงสู่ด้านล่าง แม้ว่าจะมองเห็นได้ยากแต่ก็เชื่อว่า จะไม่มีให้เห็นกันได้ทั่วไป หากไม่ได้รับความเข้าใจอย่างลึกซึ้งจากสื่อสาธารณะและคนส่วนใหญ่ จึงมีโอกาสน้อยที่จะได้รับการนำเอาสาระและผลงานออกเผยแพร่เพื่อให้เกิดผลในด้านการศึกษากันทั่วไป และคนซึ่งชีวิตลงปฏิบัติสู่วิถีทางดังกล่าวหากมีความจริงใจ ย่อมไม่เน้นความสนใจให้ตนโด่งดังในสังคมด้วย หากพยายามรักษาความเป็นกลางในรากฐานจิตใจไว้อย่างดีที่สุด

แม้ในด้านการศึกษาซึ่งถือเป็นพื้นฐานรองรับการพัฒนาทุกเรื่องก็กล่าวไว้ว่า นักวิชาการเป็นที่พึ่งหลักของสังคมถึงระดับชาวบ้าน แต่คุณสมบัติของความเป็นนักวิชาการที่ระบุไว้ชัดเจนว่า มีความเป็นกลาง และมีวิถีชีวิตที่มุ่งลงสู่พื้นดิน เพื่อหวังความเจริญภายในรากฐานตนเอง เน้นด้านจริยธรรมและปัญญา ก็มีการเบี่ยงเบนวิถีทางขึ้นสู่หอคอยการเมืองเด่นชัดยิ่งขึ้น โดยมีข้ออ้างว่าต้องการเป็นปากเสียงให้แก่ชาวบ้านและช่วยสังคมให้เป็นประชาธิปไตย แต่หากมองที่วิถีชีวิตตนเองของแต่ละคนซึ่งน่าจะเป็นสิ่งบ่งบอกถึงสังคมนั้นที่ปรากฏอยู่ในรากฐานให้อ่านได้ชัดเจน ย่อมสามารถหยั่งรู้ได้อย่างลึกซึ้ง

การเก็บภาษีอากรจากหยาดเหงื่อแรงงานและความวิริยะอุตสาหะสร้างสรรค์ตลอดจนผลการพัฒนาแนวคิดจากคนทั่วไปซึ่งเป็นคนละด้านกับการนำมาตีเป็นมูลค่า โดยที่นำส่วนหนึ่งมาใช้จ่ายพัฒนาการศึกษา เพื่อคุณภาพ ซึ่งน่าจะหมายถึงความเจริญด้วยภูมิปัญญาซึ่งถือรากฐานท้องถิ่นเป็นหัวใจสำคัญ แต่ผู้ผ่านการศึกษาโดยเฉพาะด้านที่มีพลังสูงหรือกล่าวกันสั้น ๆ ว่า ไฟแรง ต้องตกเป็นเหยื่ออิทธิพลวัตถุอย่างปราศจากการรู้สึกได้ และวิถีชีวิตต้องถูกกำหนดให้มุ่งสู่ด้านบน แม้ความตั้งใจเดิมคิดว่าขึ้นไปแล้วจะลงข้างล่าง แต่เมื่อเข้าไปจริง ๆ กลับลงไม่ได้ อาจเป็นเพราะติดการปิดกั้นจากระบบของกระแสเก่า กับอีกด้านหนึ่งต้องติดอยู่บนหลังเสือตัวใหญ่ซึ่งเข้าไปแฝงอยู่ในรากฐานตัวเองและแพร่อิทธิพลจนทำให้ชีวิตตนเองต้องสูญเสียคุณค่า

ในด้านสังคมคงต้องยอมรับว่าการสูญเสียผลผลิตจากการศึกษา ยิ่งเป็นนักวิชาการด้วย ควรถือเป็นการสูญเสียอันใหญ่หลวงของประชาชนและสังคม

การหักเหทิศทางของภาพทัศนจากพื้นฐานธรรม ซึ่งเป็นผลกระทบจากการพัฒนาที่เป็นรูปวัตถุ

รูปลักษณะและทิศทางของภาพทัศนที่มุ่งมองปัญหาต่าง ๆ มีเหตุสืบเนื่องมาจากเงื่อนไขซึ่งแฝงอยู่ในรากฐานจิตใจและความคิดของคนมองปัญหาซึ่งสืบเนื่องมาจากสิ่งดังกล่าว ถือเป็นกฎเกณฑ์สำคัญของการกำหนดทิศทางทางการพัฒนาให้มุ่งไปสู่วิถีทางที่สร้างสรรค์ได้ตามเป้าหมายหรือต้องพบกับภาวะสูญเสียยิ่งขึ้น

ก่อนอื่น ขอตั้งเป็นนามมติฐานไว้คือ ภาพทัศนในการมองปัญหาต่าง ๆ ควรสะท้อนให้เห็นได้ชัดเจนว่ามีหลักธรรมเป็นพื้นฐานรองรับ ทำให้สามารถเห็นความจริงได้ทุกด้าน ซึ่งกรณีนี้น่าจะมีเหตุสืบเนื่องมาจากการมองจากรากฐานซึ่งมีอิสระ โดยที่ปลอดจากอิทธิพลเงื่อนไขพอสสมควรแล้ว ช่วยให้เห็นได้ถึงภาพรวมที่ประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีกระแสที่เชื่อมโยงถึงซึ่งกันและกันอย่างมีเหตุมีผล ไม่ว่าจะจับมองจากสิ่งใดก็ตาม โดยที่เห็นถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกันอยู่ในความรู้สึกได้จิตสำนึกตนเองเป็นธรรมชาติ

อิทธิพลจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของรูปวัตถุซึ่งเป็นผลจากการคิดค้นและประดิษฐ์ขึ้นโดยคน โดยที่มีเจตนามุ่งทิศทางสู่สองด้านด้วยกัน ด้านหนึ่งเพื่อหวังผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ส่วนอีกด้านหนึ่งก็มุ่งหวังนำมาสนองความสะควกสบาย ซึ่งทั้งสองด้านต่างก็มีผลครอบงำทำลายสติได้ทุกขณะ ทั้ง ๆ ที่สติเป็นสิ่งบ่งบอกถึงคุณภาพซึ่งควร-

มีอยู่ในรากฐานชีวิต และสะท้อนออกมาปรากฏเด่นชัดยิ่งขึ้นให้มันใจได้ อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่พึ่งพาด้วยแรงศรัทธาจากเขาวิชคนรุ่นหลังผู้มีโอกาสสัมผัส อย่างสอดคล้องกันกับความเจริญในด้านวัย ร่างกายและรูปวัตถุซึ่งเป็นส่วนประกอบของชีวิต ความเหตุและผล

หากสติถูกทำลาย บุคคลผู้ขาดสติที่มีไว้ครองใจตัวเองย่อมปรับเปลี่ยนภาพทัศน์ที่เคยมั่งคั่งอยู่บนพื้นฐานหลักธรรม มาเข้าใจว่า การมีรูปวัตถุซึ่งเปลี่ยนแปลงไปสู่รูปแบบที่ใหม่กว่า คือความเจริญด้วยคุณภาพชีวิต อนึ่ง คนซึ่งอยู่ในด้านที่มีโอกาสเห็นอกว่าเพราะเป็นฝ่ายค้นคิดและประดิษฐ์ขึ้น อีกทั้งเป็นฝ่ายกำหนดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ เพื่อหวังประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยที่ต่างฝ่ายต่างถูกครอบงำแต่คนละด้าน ด้านหนึ่งยิ่งมุ่งกอบโกยมากขึ้น โดยที่อีกด้านหนึ่งก็ตกเป็นทาสลิกซึ่งยิ่งขึ้น ชีวิตทั้งสองฝ่ายแม้จะมีช่องว่างในด้านวัตถุห่างกันยิ่งขึ้น แต่จริง ๆ แล้วทั้งสองฝ่ายต่างร่วมกระแสนแห่งกรรมทำลายตัวเองร่วมกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น บนวิถีการเปลี่ยนแปลงซึ่งมีวัฏจักรคล้องกันเป็นลูกโซ่ที่ต่อเนื่อง อย่างยากที่จะหลุดพ้นออกสู่อิสราภาพ

แต่บนพื้นฐานสังขารของความหลากหลาย ก็มีารกระจายปรากฏการณ์ในด้านรูปแบบทั้งในด้านรูปวัตถุและด้านแนวคิด สานจากข้อหนึ่งถึงอีกข้อหนึ่ง โดยที่มีช่วงกลางเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งหลักธรรมชาติดังกล่าวสามารถนำมาใช้ เพื่อความเข้าใจบทบาทการเปลี่ยนแปลงได้ทุก เรื่องที่มีการรวมกลุ่มจากธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ในรากฐาน แม้มองภาพรวมของสังคมในช่วงที่ผ่านมาถึงปัจจุบันจะพบว่า ส่วนใหญ่และเป็นส่วนซึ่งอยู่กลางระหว่างสองขั้วจะมีการโน้มเอียงก่อนมาสู่ขั้วหนึ่งด้วยน้ำหนักและปริมาณที่เพิ่มขึ้นอย่างเด่นชัดมาก แต่จากหลักธรรมชาติดังกล่าวก็เชื่อว่า ไม่มีสิ่งใดที่เป็นไปทั้งร้อย จึงควรอยู่อย่างผู้มุ่งค้นหาสิ่งซึ่งเชื่อว่าเป็นแนวคิดและพลังที่มุ่งสร้างสรรค์ และเสริมการพัฒนาสิ่งนั้นไม่ว่าจะเป็นส่วนน้อยหรือใหญ่ และหยิ่งรู้ว่า การจะเริ่มวิถีทางดังกล่าวได้ พื้นฐานตนเองต้องอยู่ในสภาพที่อิสระ ช่วยให้อำนาจทางมีทั้งสองด้านคือ ด้านหนึ่งสามารถเรียนรู้ได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น กับอีกด้านหนึ่งก็ช่วยให้มองเห็นความหวัง อีกทั้งการมุ่งปฏิบัติได้อย่างจริงจังจึงยังมีส่วนช่วยให้ชนรุ่นหลังซึ่งอาจรู้สึกหือแค้น เพราะยังขาดประสบการณ์ ได้รับการประทับประคองอย่างเป็นธรรมชาติ

หากรากฐานธรรมของคนถูกทำลาย ย่อมมีผลกำหนดวิถีการเปลี่ยนแปลงสู่ด้านตรงข้าม แทนที่จะมองสิ่งต่าง ๆ อย่างสานถึงซึ่งกันและกันเป็นสังขารและมีความชัดเจนถึงคุณค่าของแต่ละสิ่งอย่างเท่าเทียมกันภายใต้จิตสำนึก กลับเปลี่ยนมามองสิ่งต่าง ๆ ด้วยภาพที่แยกส่วนกันเป็นเอกเทศอีกทั้งมองสิ่งซึ่งผ่านพ้นไปอย่างไร้คุณค่าและความหมายอันควรมีต่อชีวิตตนเองในด้านเสริมรากฐานการศึกษา

ดังจะพบได้จากเหตุและผลในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมพื้นฐานของท้องถิ่น ที่มีการได้ใหม่เดิมเก่า ทั้ง ๆ ที่โดยหลักการพัฒนาแม้ในด้านการค้า ควรคิดสร้างความหลากหลายอย่างรอบด้าน และการสะสมสิ่งซึ่งผ่านพ้นไปแล้วไว้ใช้เสริมเป็นฐานการสร้างสิ่งใหม่ให้บังเกิดความมั่นคงในอนาคต จึงทำให้ปัญหาการพัฒนาในปัจจุบันหากวนกลับไปพบวน จะพบได้แต่ผลสำเร็จรูปซึ่งขาดพื้นฐานที่แท้ที่ควรจะต้องอยู่กับท้องถิ่นอย่างเด่นชัด แต่กลับไปปรากฏอยู่กับชนต่างถิ่นในทุก ๆ เรื่อง แม้มีบางเรื่องซึ่งพัฒนาขึ้นมาจากพื้นฐานท้องถิ่นแต่ก็เป็นผลงานจากตัวบุคคล เมื่อผู้นำการพัฒนาในเรื่องดังกล่าวกำลังจะผ่านพ้นไป ก็จะตกไปอยู่ในมือคนถิ่นอื่น

ภาพสะท้อนจากโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่ปรากฏ หากมองสู่โครงสร้างและมองได้ลึกซึ้งพอสมควร จะพบว่ามีการครอบงำกักการสานถึงซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ แต่มีแนวโน้มการคิดและปฏิบัติภายในกรอบซึ่งกำหนดไว้ในลักษณะตัวใครตัวมัน เช่นระหว่างกลุ่มราชการด้วยกันเอง ยิ่งถึงช่วงลงปฏิบัติจะพบกับกรอบของพรรคพวกในลักษณะที่เรียกกันว่า สกนชาติ บนรากฐานที่คับแคบ การพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมยังมีด้านราชการเป็นฝ่ายกำหนดแผน มักมีแนวโน้มมุ่งไปหา ปัญหาการตลาด ดังเช่นที่มีการร้องเรียนปรากฏจากเกษตรกรเสมอ ๆ ว่า ส่งเสริมให้ปลูกแต่ไม่มีตลาดรองรับ

ในด้านนักวิชาการทั้งที่ทำงานค้นคว้าวิจัยและส่งเสริม ซึ่งโดยสมมติฐานควรสานถึงกันเป็นธรรมชาติ แต่กลับ

พบกับปัญหาการแยกตัวจากกันเป็นเอกเทศโดยเฉพาะในด้านการปฏิบัติ อีกทั้งมีการแย่งงานกันทำในลักษณะซ้ำซ้อนกัน ทั้งสองด้าน ยิ่งไปกว่านั้นการเริ่มโครงการไม่ว่าจากด้านใดด้านหนึ่ง จะมีลักษณะที่ล่าช้าความสำคัญไว้กับด้านเทคโนโลยีซึ่งมีรูปวัตถุเป็นฐาน แทนการมุ่งมองและให้ความสนใจ เริ่มต้นศึกษาจากความหลากหลายในด้านความต้องการของคนซึ่งปรากฏภาพเป็นความจริงอยู่ในตลาดก่อน แล้วจึงสานระบบการมองอย่างเชื่อมโยงย้อนกลับมาก็คิววางแผนการผลิต อีกทั้งเริ่มต้นคิดพัฒนาเทคโนโลยีจากสิ่งซึ่งสืบสานมาจากวิถีชีวิตคนท้องถิ่นอย่างทั่วถึง

โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเข้าใจถึงความหมายของวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างลึกซึ้งแทนการยึดติดอยู่เพียงรูปแบบ น่าจะเข้าใจได้อย่างแจ่มชัดว่า การเกษตรกรรมเป็นวัฒนธรรมที่สอดคล้องกันกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติของท้องถิ่น แทนที่จะเห็นได้แต่เพียงว่าเป็นงานอาชีพ ไม่เช่นนั้นแล้วบนพื้นฐานสภาพฝนฟ้าอากาศที่เอื้ออำนวยมาแต่เริ่มแรก เราคงไม่สูญเสียชีวิตคนในภาคเกษตรกรรมทั้งในด้านคุณภาพและความเป็นอยู่ตลอดจนการพึ่งพาเป็นอาชีพพื้นฐาน จนทำให้คนในภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่และเป็นพื้นฐานทางเศรษฐกิจต้องกำหนดวิถีชีวิตตัวเองให้โยกย้ายเข้ากรุง สร้างปัญหาจราจรติดขัด และมลพิษที่เพิ่มองศาความรุนแรงยิ่งขึ้นเป็นลำดับ แต่เราก็กังคังเน้นแก้ปัญหาที่การสร้างสิ่งก่อสร้างภายในเมืองเพิ่มขึ้น อีกทั้งมีการอุทกทุนธุรกิจเครื่องจักรกลและสารเคมีจากชนต่างถิ่นเพื่อนำมาใช้แก้ปัญหา มลพิษ อย่างปราศจากการแก้ปัญหาความไม่สมดุลของชีวิตคนซึ่งอยู่ร่วมสังคมเดียวกันอย่างจริงจัง

ทัศนะที่มีต่อนโยบายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแผน 8

หากทวนกลับไป มองนโยบายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเริ่มจากแผน 1 ถึง 7 ล้วนเน้นอยู่กับการพัฒนาซึ่งให้น้ำหนักในด้านรูปวัตถุเหนือกว่ามาโดยตลอด หากพิจารณาเรื่องราวสาระเท่าที่กล่าวมาแล้วในข้อเขียนนี้ทั้งหมด เราคงไม่รู้สึกละอายใจอะไร ในเมื่อแผนพัฒนาที่เป็นสิ่งเกิดขึ้นจากคน และคนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่ม ซึ่งได้รับโอกาสให้ก้าวขึ้นสู่ระดับสูงขึ้นไปบนพื้นฐานเงื่อนไขของสังคมเช่นนี้ ย่อมสะท้อนแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงแนวคิด ที่ให้ความสำคัญและน้ำหนักในด้านรูปวัตถุมากยิ่งขึ้นอย่างสอดคล้องกัน ผลที่ปรากฏก็คือ ทำให้คนในสังคมเสื่อมศีลธรรมรุนแรงยิ่งขึ้นอย่างไม่เลือกพวกเลือกกลุ่ม และรู้สึกว่ายิ่งปรากฏแก่คนระดับสูงดูจะมีแนวโน้มรอดพ้นจากเงื้อมมือกฎหมายได้มากกว่าคนระดับรองลงมา ยิ่งคนระดับล่าง มลพิษที่ปรากฏในกระแสสิ่งแวดล้อมก็เพิ่มองศาความเป็นพิษเป็นภัยสูงขึ้นเรื่อย ๆ ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งควรถือเป็นสมบัติของคนท้องถิ่นและชนรุ่นหลัง ๆ ควรมีโอกาสรับไว้เป็นมรดกตกทอดตามเหตุและผลก็จำต้องสูญเสียลงไปแทบจะหมดสิ้น แม้ภาพสะท้อนจากการพัฒนาในช่วงสั้น ๆ ที่พึ่งจะผ่านพ้นมาก็ยังไม่มีความหวังว่าจะมองเห็นความจริงใจในการพัฒนาคุณภาพของคนอย่างจริงจัง แม้เพียงการกล่าวถึงให้สามารถเห็นภาพได้อย่างลึกซึ้งว่า **เพียงรู้ถึงสังขรณ์ของชีวิตคนได้อย่างลึกซึ้ง** คงเน้นการแก้ปัญหาด้วยวิธีการทำลายคนมาโดยตลอดและดูจะเป็นภาพที่ชัดเจนนอกทั้งรุนแรงยิ่งขึ้น

อยู่ ๆ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแผน 8 ก็ประกาศนโยบายเน้นการพัฒนาคุณภาพของคน หากนำเหตุผลปัจจัยในเรื่องกาลเวลา และธรรมชาติของรากฐานคนมาร่วมใช้เป็นฐานการพิจารณา น่าจะเปรียบเสมือนการทวนกระแสธรรมชาติของกระแสลมพายุและคลื่นซึ่งกำลังโหมหนักยิ่งขึ้น การเตรียมการขึ้นต้นเท่าที่กระทำมาแล้วก่อนนำประกาศใช้ สิ่งต่าง ๆ ยังคงปรากฏอยู่บนแผนกระดาษ แม้มีการพูดกันมาแล้วอย่างเป็นขั้นตอนและมีการวางแผนให้มีตัวแทนจากฝ่ายต่าง ๆ เข้าร่วมอย่างกว้างที่สุด

แต่เท่าที่กล่าวไว้ในข้อเขียนโดยเน้นลำดับความสำคัญของสื่อไว้ที่ **การปฏิบัติ** คงกล่าวได้ว่า เท่าที่กล่าวมาแล้วยังคงลงไม่ถึงของจริงจนกว่าจะมีการลงมือปฏิบัติหากกระทำอย่างจริงจัง คงคาดได้ว่าน่าจะต้องเผชิญกับปัญหาอย่างหนักหน่วงมาก หากไม่อาจกระจายคุณภาพของผู้นำปฏิบัติซึ่งควรมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องราวของคนสูงและมีรากฐานที่ลึกซึ้งและมั่นคงแข็งแรงพอ อีกทั้งสูงด้วยศิลปะภายในจิตวิญญาณจริง ๆ แล้ว ภาพที่ปรากฏรออยู่ข้างหน้า น่าจะทำให้เกิดความสงสัยในผลที่ปรากฏ.

ให้เกิดความสงสัยในผลที่ปรากฏออกมาเป็นช่วง ๆ ในอนาคต

ทั้งนี้และทั้งนั้น สิ่งซึ่งเข้าไปปรากฏเป็นเงื่อนไขอยู่ในรากฐานจิตใจคน โดยเฉพาะในด้านรูปวัตถุย่อมมีเหตุมีผลผูกพันถึงผลประโยชน์ส่วนตนของแต่ละคนอย่างเป็นระบบที่เกิดขึ้นเป็นธรรมชาติอย่างเป็นสายโซ่ อีกทั้งอิทธิพลธรรมชาติก็เป็นสิ่งทรากันคือพอสมควรอยู่แล้วว่า ไม่อาจมีอำนาจอื่นใดจะแก้ไขได้นอกจากอำนาจธรรมชาติด้วยกันเอง แม้ธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ในรากฐานคนย่อมได้รับการแก้ไขได้โดยธรรมชาติคนด้วยกันเองเท่านั้น คั้งที่มีความจริงประจักษ์ชัดอยู่แล้วจากหลักธรรมที่ว่า เมื่อเกิดได้เองย่อมดับได้เอง และคงไม่มีชีวิตใดสิ่งใดจะหลีกเลี่ยงพ้นไม่ว่าใครจะค้นร่นไปสู่วิถีทางไหนแม้มีข้ออ้างต่าง ๆ นานา

สิ่งที่ยังคงมีอยู่ก็คือความจริงที่เป็นอมตะเท่านั้น ดังนั้นการหยิบยกเอากรณีต่าง ๆ มากล่าวไว้ ณ ที่นี้จึงไม่มีเจตนามุ่งตำหนิบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใด หากใช้เป็นตัวอย่างเพื่อเสริมการอธิบายให้เข้าใจถึงเหตุและผลได้แจ่มแจ้งยิ่งขึ้น ถ้าบุคคลใดนำมาคิดโดยผู้คิดกับตัวเองหรือพรรคพวกย่อมหมายความว่า ตนยังไม่อาจปลดพันธนาการในรากฐานจิตใจตัวเองออกในระคับหนึ่งได้ ส่วนบุคคลผู้สามารถปลดได้ในระคับหนึ่งแล้ว ย่อมเห็นเองว่าเป็นสิ่งที่ให้ประโยชน์แก่ตนเองอย่างมีคุณค่ายิ่งขึ้นไปอีกเป็นสังขรณ์อยู่ในตัวเอง

อนึ่ง บทความเรื่องไม่มุ่งสะทอนโยหาซึ่งเชื่อว่าได้จากของจริง เพื่อหวังให้แต่ละคนนำไปพิจารณาถกคิดถึงวิถีทางแก้ไขได้ด้วยตนเอง หากสามารถมองเห็นกลับสู่ทิศทางตรงข้ามได้อย่างอิสระ โดยที่ตระหนักดีแล้วว่าระคับความเค้นเคียดของรากฐานแนวคิดแต่ละคนไม่เหมือนกัน แฉกการกำหนดจากบุคคลเพียงคนเดียวอีกทั้งไม่ใช่ผู้อ่านหรือผู้รับ ย่อมไม่สอดคล้องกันกับของจริงซึ่งแต่ละคนมีอยู่ในตนเอง ดังนั้นจึงเข้าใจและยอมรับว่าหากใครเชื่อไม่เชื่อหรือรับได้แค่ไหน คงเข้าใจดีและคิดว่า น่าจะเป็นเรื่องของแต่ละคนโดยแท้.